

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Ana Trček

**LITURGIČNA PRAKSA ISLAMSKÉ
SKUPNOSTI V SLOVENIJI
DIPLOMSKO DELO**

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
TEOLOŠKE IN RELIGIJSKE ŠTUDIJE

Ana Trček

LITURGIČNA PRAKSA ISLAMSKE
SKUPNOSTI V SLOVENIJI
DIPLOMSKO DELO

Mentor: doc. dr. Mari Jože Osredkar

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojim staršem za krščansko vzgojo, podporo in možnost spoznavanja sveta in različne kulture, zaradi česar sem se odločila za takšno temo diplomskega dela.

Zahvala pa gre tudi mentorju diplomskega dela doc. dr. Mariju Jožetu Osredkarju za usmerjanja med pisanjem naloge.

KAZALO

UVOD	1
1 ISLAM V SLOVENIJI	3
1.1 Zgodovina preseljevanja muslimanov v Slovenijo	3
1.2 Popis prebivalstva leta 2002.....	4
1.2.1 Sestava islamskega prebivalstva v Sloveniji	4
1.3 Islamska skupnost v Sloveniji.....	5
1.3.1 Elementi delovanja Islamske skupnosti v Republiki Sloveniji.....	6
2 MOLITEV	9
2.1 Petkova molitev.....	9
2.1.1 Khutbah.....	10
2.2 Petkratna dnevna molitev	11
2.3 Molilnice in džamije v Sloveniji.....	12
2.3.1 Džamija v Logu pod Mangartom.....	12
2.3.2 Džamija v Ljubljani	13
3 ISLAMSKI VERSKI PRAZNIKI	15
3.1 Post v mesecu ramadan	15
3.1.1 Hadž.....	16
3.2 Lejletul kadr	17
3.3 Bajram.....	18
3.3.1 Ramadanski bajram.....	18
3.3.2 Kurban bajram	19
3.4 Hidžra-muslimansko novo leto	20
3.5 Mevlud	21
3.6 Lejletul mudraž, lejletul berat in lejletul regaib	22
4 ISLAMSKA POROKA.....	24
4.1 Šeriatska poroka	24
4.1.1 Zaroka	24
4.1.2 Prepovedi in zadržki poroke	24
4.1.3 Pravice in dolžnosti moža in žene.....	25
4.2 Poročni obred	27
5 POKOP	28
5.1 Tradicionalni islamski pokop in islamski pokop v Sloveniji.....	28
5.1.1 Islamski pokop.....	28

5.1.2	Islamski pokop v Sloveniji	28
5.2	Slovenska pokopališča za muslimane	29
5.2.1	Vojaško pokopališče v Logu pod Mangartom iz prve svetovne vojne.....	29
5.3	Pokop v tujini	31
ZAKLJUČEK		33
POVZETEK.....		35
SUMMARY.....		36
REFERENCE.....		37
PRILOGE.....		i
	INTERVJU Z ELO PORIĆ 24.2.2016	i
	INTERVJU Z GOSPO EDINO	x

UVOD

Slovensko prebivalstvo se je srečalo z islamsko vero v času turških vpadov v 15. stoletju. Razni zapisi in slovenska literatura pričajo o tem, kako so ropali slovenske kraje, pobijali prebivalce, nekatere pa celo odpeljali v ujetništvo. Od takrat so Turki in islam ostali v slabem spominu Slovencev. Dolgo časa na našem ozemlju ni bilo večjega števila muslimanov, šele v šestdesetih letih dvajsetega stoletja, ko so k nam prihajali kot delovna sila. Bili so notranji migranti, ki pa so prišli samo začasno. V času balkanske vojne pa se je to število še povečalo. Veliko ekonomskih in političnih migrantov, ki so prišli v dvajsetem stoletju k nam, je tudi pripeljalo svoje družine ter zaprosilo za slovensko državljanstvo.

O islamu v Sloveniji vemo zelo malo. Napisano je zelo malo knjig na to temo, še vedno pa se jih drži nek grenak sloves zaradi zgodovine ter tudi trenutne svetovne situacije. Muslimanski migranti so se v Sloveniji dobro asimilirali. Na cestah skorajda ne opazimo žensk z naglavnimi rutami ali burkami, do zdaj v Sloveniji ni bilo mošeje, v medijih pa se tudi ni kaj dosti govorilo o njih. Ti jih omenjajo predvsem ob večjih muslimanskih praznikih ali dogodkih. Zaradi tega je veliko Slovencev presenečenih ob podatku, da jih tu živi med 80.000 in 100.000, saj so nam svetovni mediji predstavili islam kot terorizem, kjer so ženske zatirane in prisiljene nositi burko. Sama islamska vera pa je daleč od tega. Muslimani, ki živijo v Sloveniji, v večini prihajajo iz balkanskega polotoka, se pravi Evrope, kjer je že sam način življenja bistveno bolj podoben ostalim evropskim državam, kjer je islam v manjšini, kot pa na primer življenju v arabskih državah in državah okoli arabskega polotoka. Muslimani so se začeli, po odhodu turkov iz južno-vzhodnega dela Evrope dobro asimilirati.

Pri vsem tem pa moramo seveda razločevati med samimi verniki, ki so v Sloveniji po večinomoma pasivni verniki in samo Islamsko skupnost.

Islamska skupnost v Sloveniji poudarja, kako pomembna je njihova skupnost in da kljub ustavi, ki zagotavlja enakopravnost vseh ver, še zdaleč niso enakopravni. V Sloveniji naj bi po njihovem mnenju primanjkovalo pokopališč za njihove vernike, umanjkanje

islamske šole, fakultete, časopisne hiše itd., kazale na neenakopravnost. Tako veliko število pasivnih vernikov opravičujejo ravno z umanjkanjem vsega tega. Ker v Sloveniji niso imeli mošeje, so se počutili odrinjeni na rob, zato zdaj, ko je mošeja v fazi gradnje, upajo na to, da se bodo verniki vrnili nazaj k njim.

Namen te diplomskega dela je, da raziščemo, v kakšni meri se muslimanski verniki udeležujejo liturgičnih obhajanj, ali se je liturgija kaj spremenila, ko so na slovenskih tleh kot manjšina, ter v kakšni meri se liturgična verska praksa islama v Sloveniji razlikuje od tistega, ki iz katerih držav prihajajo.

1. ISLAM V SLOVENIJI

1.1 Zgodovina preseljevanja muslimanov v Slovenijo

Slovensko prebivalstvo se je prvič srečalo z islamsko kulturo v 15. stoletju, ko so na naše ozemlje vdrla Turki. Po letu 1463, ko so Turki v celoti zavzeli Bosno, so se začeli pomikati proti slovenskim ozemljem, ki pa je bilo v tistem času, skoraj vso pod habsburško oblastjo. V tem času je že polovica Bosancev sprejela islamsko vero, medtem ko do konca vpadov Turkom ni uspelo islamizirati slovenskega ozemlja. Njihova osvajalna politika je imela dve stopnji. Pod prvo stopnjo je vojska ropala mesta in gospodarsko oslabilo dežele. Ko je bila prva stopnja uresničena, so se lotili druge, kar pomeni neposredno gospodarstvo nad ozemljem (Voje 1996, 18). Turki so dobili ime »dedni sovražniki, krvoločni psi, roparski ptiči, požigalci« (Svenšek 2011), pogosto smo omenjeni v slovenski literaturi, njihove roparske pohode pa je omenjal tudi Primož Trubar. Ti so mu požgali rodno vas, obstaja možnost, da so mu ubili tudi očeta. Leta 1593 je potekala odločilna bitka pri Sisku, kjer Turki doživijo hud poraz in se odmaknejo iz slovenskega ozemlja (Simoniti 1990, 208). Za njimi so ostali predvsem zapisi v literaturi, imena krajev in priimki ter tudi nekateri predmeti, kot so na primer »turška kava, turški med, čutara, džezva, kiosk« (Svenšek 2011). Z umikom turkov iz slovenskega ozemlja pa se je odmaknila tudi islamska vera.

Vendar pa so šele v času prve svetovne vojne prihajale prve skupine muslimanov, na slovensko ozemlje. To so bili Bošnjaki, ki so se borili v uniformah avstro-ogrške vojske (Pašić 2006, 70). Beseda musliman z velikim M (Musliman) je v bivši Jugoslaviji po letu 1971 predstavljala tako versko kot tudi etično pripadnost za muslimane slovanskega porekla. Večje število muslimanov je prišlo v Slovenijo šele na začetku 60. let predvsem zaradi ekonomskih razlogov. Šlo je za beg iz zemlje in od razširjene družine ter zatekanje v anonimnost množičnih industrijskih dormitorijev imigrantske družbe. Migracijska gibanja so dobila v bivši Jugoslaviji po II. svetovni vojni izredno razsežnost predvsem zaradi industrializacije. Znotraj Jugoslavije so se največ selili v Slovenijo in Hrvaško. V Ljubljano se je do leta 1961 preselilo 2620 prebivalcev iz BiH, do leta 1971 pa 5862. Muslimani so v 80. letih predstavljali 9,7 % priseljencev v Sloveniji in od tega jih je bilo 78,8 % iz BiH, drugače pa so prihajali še iz Sandžaka, Črne gore, Makedonije in s Kosova.

1.2 Popis prebivalstva leta 2002

Odkar je Slovenija samostojna država, smo imeli dva popisa prebivalstva. Prvi popis je bil izveden leta 1991, drugi pa enajst let kasneje, leta 2002. Od zadnjega popisa prebivalstva pa do danes so se številke vernikov, ki pripadajo islamskemu verovanju, močno spremenile. V Sloveniji po podatkih zadnjega popisa prebivalstva iz leta 2002 živi 47.488 muslimanov. Pripadajo različnim etničnim skupinam, največ pa je Bošnjakov, Albancev, Makedoncev in Muslimanov iz Črne gore (Pašić 2005, 94–96). Vendar pa je od zadnjega štetja prebivalstva preteklo že 14 let, tako da tega podatka ne moremo imeti za tako točnega. Po mnenju in evidencah Islamske skupnosti v Sloveniji naj bi bilo v Sloveniji med 80.000 in 100.000 muslimanov¹. Poleg Bošnjakov so v bistveno manjšem številu prisotni tudi Albanci, Makedonci, Turki in nekaj Romov.

1.2.1 Sestava islamskega prebivalstva v Sloveniji

Že na začetku rezultatov popisa prebivalstva o verski sestavi prebivalstva je opaziti porast islama v Sloveniji. Leta 1921 je bilo 0,1 % pripadnikov islama. Isto število jih je bilo tudi ob popisu leta 1931 ter 1953. Leta 1991 pa se je številka povečala na 1,5 %. Od tega je bilo 1,7 % moških in 1,4 % žensk. Število muslimanov v Sloveniji se je čez leta povečevalo, tako so leta 2002 predstavljali 2,4 % celotne slovenske populacije. Kot sem že omenila, se je število prebivalcev Slovenije, ki pripadajo islamski verski skupnosti, do danes povečalo za več kot polovico. Vendar pa moramo upoštevati, da več kot 15 % vprašanih ni želelo odgovoriti o veroizpovedi. Največ prebivalcev, ki so se registrirali kot islamski verniki, je starih med 40 in 44 let.

Iz grafov analize popisa prebivalstva iz leta 2002 je razvidno, da ima večina prebivalstva v Sloveniji, registriranega kot muslimani, dokaj nizko izobrazbeno raven. »Povprečna izobrazba muslimana v Sloveniji je 9,2 leta šole, kar po novih kriterijih predstavlja končano osnovno šolo. V državi živijo tudi muslimani iz arabskih in drugih muslimanskih držav, ki so v veliki večini primerov prišli kot študenti v času bivše Jugoslavije, ali kot iskalci političnega azila v zadnjem obdobju.« (Pašić 2006, 75) Zelo

¹ Intervju z gospo Elo Porić.

malo je v Sloveniji teh vernikov, ki imajo končano višjo ali visoko izobrazbo (le 2 %), prav tako (okrog 3 %) pa jih ima srednjo strokovno ali splošno izobrazbo.

»Muslimani v Sloveniji so skoraj izključno suniti²« (Pašić 2006, 72).

1.3 Islamska skupnost v Sloveniji

»Prvo organizirano zbiranje muslimanov po 2. svetovni vojni zaradi molitve se je zgodilo v zimskem času leta 1962/63. Takrat se je v stanovanju Dreviša Sivića, ki je po poreklu iz Prijedora v BiH, zbrala skupina 10 muslimanov, delavcev v Ljubljani, ki jih je vodil imam Sulejman Abdić. Bil je ramadan. Naslednje leto se je skupina povečala na 50 muslimanov, ki so bili redni obiskovalci barake blizu ljubljanske mlekarne, kjer so poleg jacije³ in teravije⁴ molili tudi ob petkih. Na pobudo Adila Begovića in ob pomoči Islamske skupnosti iz Sarajeva in Zagreba so uradno registrirali prvi Odbor Islamske skupnosti v Ljubljani in s tem tudi v RS. Odbor je bil ustanovljen 12. septembra 1967. Predsednik odbora je bil pokojni Adil Begović, imam pa Sulejman Abdić. Vse stroške najema in njihovega vzdrževanja so krili verniki sami. To so bili v glavnem delavci z relativno nizkimi plačami, pretežno iz Bosanske Krajine. Članarina se ni zbirala. V tem času se je začelo z organiziranim verskim izobraževanjem, še posebej otrok, vendar zopet po privatnih stanovanjih v Ljubljani in na Jesenicah pri Nuriji Katjazoviću, Aliji Džiniću, Hamdiji Džamastagiću in drugih.

Prve javne verske obrede so imeli leta 1969, ravno tako v Ljubljani. 15. junija 1969 so namreč organizirali prvi javni mevlud⁵, ki se ga je udeležilo 450 ljudi. Mesec dni kasneje, 13. julija 1969, je bil prvi mevlud tudi na Jesenicah. Izvedeli so ga v šolski

² Suniti islam je največja veja islama. Kar med 85 % in 90 % celotnega muslimanskega prebivalstva v svetu spada pod to islamsko vejo. Ta veja je po navadi navedena kot ortodoksna oblika islama. Sama beseda izvira iz Sunnah, kar predstavlja vse, kar je rekel in naredil prerok Mohamed. Po Mohamedovi smrti je njegov naslednjih postal Abu Bakr. Ta je bil prerokov tast in odločni privrženec. Znan je tudi kot prvi kalif muslimanske skupnosti. Nato so sledili trije najpomembnejši kalifi: Omar, Otman ibn Affana (Otman) in Anī Ibn Abi Talib (Ali). Znani so kot Pravilno vodeni kalifi. Z izvolitvijo Alija za kalifa se niso vsi strinjali, zato je sledil upor. Vojaški spopad je vodil Muavija, ki je po Alijevi smrti postal kalif. Alijevi privrženici, med njimi sta bila tudi Alijeva sinova, niso priznali Muavije kot legitimnega kalifa. Muaviji se upreta, kasneje sta bila tudi poražena. Usodna smrt Alijevega mlajšega sina Huseina je dokončno vplivala na oblikovanje šiizma kot različice od sunizma ločene veje islama (Šterbenc 2005).

³ Zadnja, večerna molitev pri muslimanih.

⁴ Molitev v času meseca Ramadan.

⁵ Beseda mevlud označuje besedilo, hvalospev ob rojstvu Mohameda ter svečanost, ob kateri se verniki zberejo in recitirajo določene odlomke. Dobesedni prevod besede mevlud je »rojstvo«. Te svečanosti so globoko zakoreninjene v bošnjaški tradiciji.

telovadnici na železniški postaji. Tla so prekrili s preprogami iz zasebnih stanovanj. Prišlo je veliko obiskovalcev, med njimi pa so bili tudi gostje iz Ljubljane, Kranja, Škofje Loke in Zagreba. Na svečanosti je najprej govoril zagrebški imam Hifzi Alagić, kasneje pa so recitirali Kur'an in verske tekste ter program zaključili s kratkim predavanjem o zgodovini islama, ki ga je pripravil absolvent prava Abdullah Muftić iz Zagreba. 31. avgusta istega leta so mevlud ponovili še v Kranju (400 udeležencev).

Leta 1969 je tedanji reis ul-ulema Islamske skupnosti v BiH Naim Hadžabdić mestnim oblastem predal prošnjo za lokacijo (za gradnjo mošeje). V Ljubljani je tedaj živel 3.000 muslimanov.

Islamska skupnost v RS je prvi objekt za verske obrede kupila leta 1981 v Ljubljani. 18. decembra 1994 se je Islamska skupnost v RS odcepila od hrvaškega Mešihata⁶ in ustanovila svoj lastni Mešihat. Najpomembnejši in vpliven organ v Islamski skupnosti v RS je Sabor⁷, v katerega se vsaka štiri leta izvolijo predstavniki iz vsake lokalne skupnosti. Na lokalnem nivoju so muslimani organizirani v džemate⁸, ki delujejo pod okriljem Mešihata v Ljubljani. Na konstitutivnem Saboru so sprejeli statut organizacije, mufti pa je postal član Rijaseta Islamske skupnosti v Sarajevu.« (Pašić 2006, 71–72)

1.3.1 Elementi delovanja Islamske skupnosti v Republiki Sloveniji⁹

»Islamska skupnost v Republiki Sloveniji je javna, enkratna in samostojna verska skupnost vseh prebivalcev Republike Slovenije, ki sprejemajo islam za svojo vero. Islamska skupnost se zavzema za duhovnost in človekovo dostojanstvo v zasebnem in javnem življenju, prizadeva si za omišljanje bivanja na področju verskega življenja in ima s svojim delovanjem hkrati tudi pomembno vlogo v javnem življenju. Z razvijanjem svojih kulturnih, vzgojnih, izobraževalnih, solidarnostnih, dobredelnih in drugih dejavnosti s področja socialne države bogati nacionalno identiteto in s tem opravlja pomembno družbeno nalogo. Zato je Islamska skupnost splošno koristna organizacija. Islamska skupnost je verska organizacija, ki svobodno in avtonomno uči svojo vero, opravlja verske obrede in posle, samostojno in svobodno oblikuje svojo

⁶ Mešihat je izvršni kolegijski organ Islamske skupnosti in najvišji verski ter administrativni organ Islamske skupnosti.

⁷ Parlament.

⁸ Odbori.

⁹ Poglavlje je v celoti citirano (Grabus 2011, 24-25)

organizacijsko strukturo, skrbi za versko in kulturno izobraževalno dejavnost, rešuje finančna, administrativna, lastniška ter druga vprašanja, povezana z delovanjem Islamske skupnosti. Avtonomija in svoboda delovanja Islamske skupnosti sta zagotovljeni s pravnim redom Republike Slovenije. Islamska skupnost v ibadetu uporablja hanefijsko¹⁰ pravno prakso.

Naloge islamske skupnosti:

- prizadevanje, da vsi njeni pripadniki živijo v skladu z islamskimi normami;
- razvijanje in ohranjanje islamske zavesti, morale ter človekovega dostojanstva;
- razvijanje islamske kulture in tradicije v duhovnem in materialnem življenju muslimanov;
- organiziranje in nudenje verskih uslug muslimanom;
- predstavljanje islama kot vere, islamske zgodovine, kulture in civilizacije širši družbeni javnosti Republike Slovenije v kontekstu islamskega kulturno-zgodovinskega izročila in širšega evropskega kulturno-civilizacijskega prostora;
- spodbujanje, razvijanje ter podpiranje verske in širše družbene enakopravnosti muslimanov v Republiki Sloveniji;
- humanitarno in socialno delovanje tako znotraj Islamske skupnosti kot tudi širše na družbenem področju;
- predstavljanje muslimanov Republike Slovenije na ravni družbenega življenja;
- proučevanje islama in versko usposabljanje pripadnikov Islamske skupnosti in širše zainteresirane javnosti;
- skrb za versko in moralno vzgajanje muslimanov v Sloveniji;
- skrb za ohranjanje družine kot osnovne družbene celice;
- skrb za ohranjanje islamskih vrednot in morale v družini;
- ustanavljanje, zgraditev in vzdrževanje mesdžidov, džamij, verskih šol in drugih verskoizobraževalnih, vzgojnih, kulturnih in humanitarnih organizacij in društev ter zagotavljanje pogojev za opravljanje islamskih dolžnosti svojim članom;
- skrb za zagotavljanje verskih pravic muslimanov Republike Slovenije;
- izobraževanje uslužbencev Islamske skupnosti;
- ohranjanje in razvijanje materialnih dobrin Islamske skupnosti;

¹⁰ Sunitska.

- vzpostavljanje in ohranjanje stikov z drugimi islamskimi skupnostmi, organizacijami in ustanovami po svetu, še posebej v Islamski skupnosti v Bosni in Hercegovini, Makedoniji, Črni gori, Srbiji in na Kosovu;
- sodelovanje z drugimi verskimi skupnostmi v Republiki Sloveniji in širše, ki naj prispeva k miru, družbeni pravičnosti in splošni blaginji ustanov.« (Grabus 2011, 24-25)

2. MOLITEV

Molitev, ki se v arabščini imenuje tudi Salat¹¹, je drugi steber islama. Je najbolj pomembna molitev in obvezna za vse pripadnike islamske vere (Šterbenc 2005, 51). »Ritualna molitev je srce islama, njena izjemna pomembnost pa temelji na tem, da ustvarja stalno povezanost med verujočim posameznikom in tremi vrhovnimi realnostmi njegovega verskega univerzuma: skupnostjo, prerokom in Bogom.« (Šterbenc 2005, 51) Molitev je obvezna za vsakega muslimana, ki je prešel puberteto in ki je duševno zdrav. Obvezno je, da so obrnjeni proti Meki¹² in da med molitvijo uporabljajo arabski jezik. Sunitska pravna šola dovoljuje, da med molitvijo uporabljajo tudi drugi jezik, ki ni arabščina. Pri molitvi pa morajo tudi natančno upoštevati pravila zaporedja položajev telesa in gibov, ki se imenuje *raka* (Shepard 2009, 104; Šterbenc 2005, 52–53). Kljub temu da so muslimani v Sloveniji po večini bosanskega porekla, molitve ne potekajo v bosanskem ali slovenskem jeziku, temveč v arabskem jeziku.

Molitev lahko izvajajo sami ali v skupini, vendar pa je bolj priporočljivo, če se izvaja v skupini in v mošeji. Kadar so na poti oziroma se ne morejo udeležiti molitve v mošeji, morajo moliti na obredno čistih tleh. Tako molijo na molitvenih preprogah, kar pomeni, da je prostor čist (Shepard 2009, 102–103).

Salat al-džama, ki se izvaja v petek opoldne, je za vse moške obvezna, da se izvaja v mošeji, za ženske pa je priporočljiva. To molitev vodi imam (Šterbenc 2005, 53).

2.1 Petkova molitev

Džuma-namaz ali petkova molitev je v islamu najpomembnejša molitev v tednu. Izvajajo jo opoldne, ob dvanajsti oziroma trinajsti uri, namesto opoldanske petkrat dnevne molitve. Ta se izvaja v dveh delih. Najprej je *khutbah*, nato pa sledi molitev.

Molitve se more udeležiti vsak muslimanski vernik, ki:

- je na svobodi (ni v suženjstvu ali zaporu),
- je zdrav,
- ni v nevarnosti pred napadom,

¹¹ Ritualna molitev.

¹² V Sloveniji je to proti jugozahodu.

- je v domačem kraju,
- ni slep ali slaboviden,
- ter so sposobni hoditi.

Če kdo ne izpolnjuje teh pogojev, je opravičen do molitve. Te molitve pa se ne udeležujejo ženske.

Sedaj se petkove molitve v Sloveniji udeležuje okrog tisoč vernikov. Prisotne so vse starostne skupine, med počitnicami pa se poveča število otrok. Povečuje se število mladih ter izobraženih muslimanov. Njihov delavnik in tempo samega življenja sta čisto drugačna od starejših generacij, ki so po večini že v pokoju. Tisti, katerim delodajalec in tudi samo delo omogočata, po navadi, namesto malice pridejo na molitev. Seveda pa so molitve opravičeni tisti, ki zaradi samega dela ne morejo priti na molitev.

Islamska skupnost poudarja, da se veliko vernikov pritožuje nad prostorsko stisko molilnic. To naj bi bil tudi njihov razlog, da se ne želijo udeleževati petkove molitve. Z izgradnjo džamije pa predvidevajo, da se bo številka udeležencev na molitvi povečala na dva tisoč.

Vendar pa se velika večina vernikov v Sloveniji te molitve ne udeležuje. Razlog ni samo v premajhnih prostorih molilnic, ampak tudi v sami vzgoji ter verskem prepričanju. Tako kot pri vseh religijah so tudi v islamu verniki, ki se ne držijo vseh dolžnosti, ki jim jih narekuje vera.

2.1.1 Khutbah

Khutbah je pridiga, ki se izvaja v petek pred opoldansko molitvijo. Pridigo vodi *khatib*, ki mora biti v stanju ritualne čistosti. Nositi mora obleko, ki je v soglasju s predpisi. Stati mora na prižnici oziroma na nekem višjem mestu. Njegova pridiga mora biti kratka.

V pridigi je pomembno, da izrazi pohvalo Boga in mu izreče hvaležnost, klicati mora k miru in blagoslovitev preroka Mohameda. V pridigo mora umestiti citat iz Korana ter opozarjati k pobožnosti. Mora pa tudi moliti v imenu vernikov.

V srednjeveškem islamu so bile pridige v klasični arabščini. S tem so kazali na potrebno izobrazbo khatiba ter stopnjo izobraženosti poslušalcev, predvsem tistih, ki jim

arabščina ni materni jezik. Kasneje se je začel uporabljati pogovorni jezik z nekaterimi arabskimi izrazi. Ker večina vernikov v Sloveniji prihaja iz Bosne in Hercegovine, med pridigo uporabljajo bosanski jezik, včasih tudi slovenski jezik.

2.2 Petkratna dnevna molitev

»Vsak musliman mora dnevno opravljati naslednjih pet molitev: 1. molitev jutra (*subh*) ali svitanja (*fadžr*), ki je sestavljena iz dveh rak (Al Fatiha in Koran sta recitirana glasno); 2. molitev opoldneva (*zuhr*), ki je sestavljena iz štirih rak (Al Fatiha in Koran sta recitirana šepetajoče); 3. molitev srednjega in poznega popoldneva (*asr*), ki je sestavljena iz štirih rak (Al Fatiha in Koran sta recitirana šepetajoče); 4. molitev po sončnem zahodu (*magrib*), ki je sestavljena iz treh rak (Al Fatiha in Koran sta recitirana glasno); in 5. molitev večera ali začetka noči (*iša*), ki je sestavljena iz štirih rak (Al Fatiha in Koran sta recitirana glasno).« (Šterbenc 2005, 53-54)

Lahko rečemo, da je izvajanje petkratne dnevne molitve za muslimana težko. Potrebna je vztrajnost, moliti petkrat na dan, vsak dan. Večina članov odbora Islamske skupnosti v Sloveniji vztraja pri petdnevni molitvi. Po njihovem mnenju večina vernikov ne prakticira te molitve, prej prakticirajo mesec posta.

Te molitve se obhajajo ob točno določenih časih, ki so tudi objavljeni na spletni strani Islamske skupnosti v Sloveniji (www.vaktija.si). Ta molitvena tabela se imenuje vaktija. Na tej spletni strani lahko vidimo točno uro vsake molitve, za vsak dan posebej ter odštevanje časa do naslednje molitve.

Petkratne dnevne molitve potekajo v molilnicah, kjer je vedno prisoten imam in vodi molitev. Koran dovoljuje, da kdor ne more priti v džamijo (oziroma v molilnico) zaradi določenih obveznosti, lahko molitev opravi tudi sam. To se v Sloveniji vsakodnevno pojavlja, saj verniki hodijo v službe ali šole. Večina delodajalcev omogoča zaposlenim, da med delom opravijo molitev, da le ne trpi njegovo delo. Islamska skupnost podpira vernike, naj izkoristijo možnost petdnevne molitve. Če pa te možnosti nimajo, pa poudarjajo, da naj verniki v tem ne vidijo nekega velikega problema. Vsako izpuščeno molitev je možno tudi kasneje nadomestiti.

2.3 Molilnice in džamije v Sloveniji

Islamsko skupnost v Sloveniji sestavljajo odbori, ki so razprostrani po vsej Sloveniji. Vseh teh odborov je 16 in so v Ljubljani, Kranju, Mariboru, Celju, na Jesenicah, v Kopru, Izoli, Velenju, Škofji Loki, Kočevju, Trbovljah, v Novem mestu in Sežani, Tržiču, Ajdovščini, Novi Gorici in Krškem. Vsi imajo posebne prostore, ki so namenjeni skupnim molitvam, verskim izobraževanjem ipd. Kljub temu da muslimani v Sloveniji med seboj pravijo molilnicam džamija, te še nimajo v Sloveniji. Število muslimanov v Sloveniji z vsakim letom narašča in prostori za molitev oziroma molilnice postajajo premajhne. Tako jim bo nova džamija v Ljubljani prišla še kako prav. Zaradi premajhnih molitvenih prostorov se tudi nekaj vernikov počuti nelagodni in ne hodijo v molilnice na skupne molitve. Trenutno muslimani v Sloveniji nimajo svoje džamije, a je v fazi izgradnje.

2.3.1 Džamija v Logu pod Mangartom

Med prvo svetovno vojno so na Soško fronto prišli vojaki iz Bosne, ki so se bojevali na strani Avstro-Ogrske. S pogumom in požrtvovalnostjo na fronti so si prislužili posebno čast in spoštovanje. Zaupane so jim bile najtežje naloge, zaradi česar so dobili tudi veliko odlikovanj. Posebnost teh odlikovanj je, da ta niso bile v obliki križa, zaradi spoštovanja do njih kot muslimanov. Poleg odlikovanj pa so si zaradi svojega poguma in svoje zvestobe avstro-ogrski vojski zaslužili tudi druge ugodnosti (Pašić 2005, 69–72). »Vojno ministrstvo je izdalo ukaz, s katerim so muslimanom v petek zagotovili prost dan, za bajram pa so dobili tri oz. štiri proste dneve. Bošnjaški regimenti so imeli svoje imame in celo zaprisega je bila prilagojena verskim obredom.« (Pašić 2005, 72) Za opravljanje petkove molitve pa so si vojaki zaradi tega zgradili v Logu pod Mangartom mošejo z minaretom. »Izgledal je nekoliko čokato. A bil je čisto pravi; celo polmesec in zvezdo je imel na vrhu kakšnih deset etrov visokega stolpa. Ob minaretu je stala molilnica, prekrita s precej bolj elegantno kupolo.« (Žerdin 2002) S koncem vojne pa so muslimanski vojaki zapustili slovensko ozemlje in mošeja je samevala in počasi začela propadati. »Ob koncu vojne, ko so v Log vkorakali Italijani, so mošejo sesuli. Italija, ki je na strani zmagovalcev prve svetovne vojne, je bila do mošeje dramatično

manj tolerantna kot poražena Avstrija. Ostale so le fotografije. Nekaj se jih je ohranilo v Logu pod Mangartom. Minaret je padel leta 1918.« (Žerdin 2002)

2.3.2 Džamija v Ljubljani

»V Sloveniji živeči muslimani so že konec šestdesetih let, natančneje leta 1969, preko takratnega predsednika Mešihata za BiH g. Hadžabdića zaprosili za dovoljenje, da bi v Ljubljani po vzoru nekaterih evropskih prestolnic zgradili mošejo. Tako so leta 1982 v pripravo idejnega načrta pritegnili slovenske arhitekte. Za najprimernejšo so izbrali načrt Fedja Koširja. Državi organi so za najbolj ustrezno lokacijo izbrali ljubljanske Žale. Po pridobitvi vse dokumentacije in potrebnih soglasji je Regionalni zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine presodil, da lokacija mošeje ni v skladu s širšim kulturnim prostorom Plečnikovih Žal.« (Pašić 2005, 103–104)

Po več kot tridesetih letih je Islamska skupnost v Sloveniji pod vodstvom muftija Nedžada Grabusa dobila dovoljenje za gradnjo džamije v Ljubljani. Na Parmovi ulici v Ljubljani ne bo stala samo džamija, temveč bo stal velik Islamski center s knjižnico, šolo, telovadnico, restavracijo, pisarnam ter celo stanovanja za muftija in goste. Zraven džamije pa bo stal minaret, visok kar 40 metrov. Finančno podporo za gradnjo islamskega centra v vrednosti 11,5 milijonov evrov so dobili iz Katarja. Zaradi visokega končnega zneska naj bi gradnja potekala v dveh fazah. V prvi naj bi zgradili džamijo, kasneje pa ostali del centra. Tako naj bi leta 2018 v Ljubljani stala džamija. Pred dvema letoma je bila napoved gradnje v višini 22,6 milijona evrov, vendar pa se je po novih izračunih cena dvignila na 35 milijonov evrov. Kmalu po začetku gradnje so se pojavili dvomi o izvoru finančnih sredstev za izgradnjo. »Financira jo Katar, kjer so na oblasti vahabiti, ki uveljavljajo šeriatsko pravo. V intervjuju za revijo Reporter je dr. Damir Črnčec, nekdanji direktor Obveščevalno-varnostne službe MORS in Slovenske obveščevalno-varnostne agencije opozoril, da bi morala slovenska zakonodaja preprečevati kakršnokoli financiranje islamske radikalizacije na našem ozemlju, pri čemer je posebej izpostavil denar, ki v Evropo prihaja iz Saudske Arabije in Katarja, kjer najbolj podpirajo islamsko radikalno in teroristično dejavnost. Glede financiranja džamije v Ljubljani bi, kot poudarja, veljalo razmisliti o zaustavitvi gradnje, dokler se ne zagotovi, da to ne bo ustanova za šariatizacijo.

Katar velja za eno najbolj versko zadrlih držav na svetu, kjer uveljavljajo kruto šeriatsko pravo. Med drugim je za prešuštvo muslimanke z nemuslimanom uzakonjena smrtna kazen, versko odpadništvo se prav tako kaznuje s smrtjo, enako homoseksualnost. Kamenjanje je zakonita kazen, ženske so tretjerazredne državljanke. Tajnik islamske skupnosti v Sloveniji Nevzet Porić se je Katarcem posebej zahvalil za financiranje džamije, ker so prepoznali »pomembnost tega projekta«.« (Glücks 2015) V Sloveniji naj bi bilo po pričevanju Islamske skupnosti v Sloveniji med 80.000 in 100.000 muslimanov. Od tega števila pa jih veliko več kot polovica pasivnih vernikov, ki se ne udeležujejo molitev. Tako se zdi ta kulturni center, ki ga trenutno gradijo v Ljubljani, prevelik projekt za Islamsko skupnost v Sloveniji.

3. ISLAMSKI VERSKI PRAZNIKI

3.1 Post v mesecu ramadan

Saum (oz. *sawm*) ali post poteka v devetem mesecu muslimanskega koledarja, ramadan. Tega meseca naj bi bil Koran prvič razodet preroku Mohamedu. Obvezen je za vse muslimane, razen za otroke, starejše ljudi in za tiste, ki so bolni. Opravičeni so tudi tisti, ki so na potovanju, tisti, katerih zdravje bi bilo zaradi posta ogroženo, ženske, ki so noseče ali ki dojijo, in ženske med menstruacijo. Tisti, ki so bili v tem mesecu opravičeni posta, morajo te dni do naslednjega leta nadomestiti (McCloud, Hibbard in Saud 2013, 48; Shepard 2009, 106). Muslimani se postijo od sončnega vzhoda do sončnega zahoda. Vzdržati se morajo hrane in pijače, spolnih odnosov, kajenja ter vseh nedovoljenih dejanj, ki jih opisuje Šarija. »Še več: post zahteva, da se posameznikov um in jezik izogibata zlim mislim in besedam, posebno pozornost pa je treba nameniti ubožnim.« (Nasr 2007, 97)

Post ni tako viden kot petkratna dnevna ali petkova molitev. Tisti, ki se drži posta, lahko ponujeno hrano in pijačo zavrne v smislu, da mu to ne sede. Ni potrebe po razlagi. Zato je težko vedeti, koliko muslimanskih vernikov se v Sloveniji drži posta. Islamska skupnost pravi, da se velika večina vernikov v tem času posti. Muslimani uporabljajo lunarni koledar, zato je začetek meseca ramadan po gregorijanskem koledarju vsako leto na drug datum. Že nekaj let se začne mesec v poletnem času (tudi letos pride na 6. junij 2016), kadar so vroči in dolgi dnevi. Zaradi tega se veliko vernikov ne odloča za post, nekateri pa post prestavijo v malo hladnejše mesece ali v zimski čas. Pri tem islamska skupnost v Sloveniji že nekaj časa opozarja, da se niso dolžni postiti tisti, ki opravljajo kakršno koli fizično delo, predvsem tisti, ki delajo na gradbiščih, ali rudarji. Takrat pa prihaja tudi do raznih fascinantnih zgodb. Rudarji se povežejo in si skupaj pomagajo pri postu, in sicer tako, da drug drugega spodbujajo pri vztrajanju. Organizirajo si tudi skupno večerjo.

V tem času Islamska skupnost izvaja svoje aktivnosti v vseh osemnajstih odborih. Najpomembnejša molitev v tem času je večerna molitev¹³, ki poteka v večernih urah. Poleg molitev pa je v postnem času pomembna tudi večerja ob koncu dneva¹⁴. Verniki jo preživijo v krogu družine, sorodnikov ali prijateljev. Organizira jih tudi Islamska skupnost v Sloveniji, v nekaterih slovenskih mestih (v Ljubljani, Velenju, Kopru, Mariboru in na Jesenicah) pa so organizirani tudi Iftarji¹⁵ za mladino. Predstavniki Islamske skupnosti v Sloveniji takrat obiskujejo krajevne odbore, sodelujejo na Iftarjih ter nagovarjajo vernike in vernice.

3.1.1 Hadž

Hadž je zadnji, peti steber islama. Pomeni romanje v Meko, ki ga mora opraviti vsak musliman, ki je psihično in fizično sposoben, vsaj enkrat v življenju. Opravi se ob koncu meseca ramadana. Takrat je tudi največje število romarjev. Islamska skupnost v Sloveniji že nekaj let vsako leto organizira to romanje v Meko. »Število udeležencev je različno. Včasih je skupina dvajsetih romarjev, včasih pa samo deset. V zadnjih nekaj letih pa se romana udeležuje čedalje več mladih. Neko staro nenapisano pravilo naj bi bilo, da greš na romanje, ko si starejši, kar pa je popolnoma nepraktično. Romanje naj bi pustilo na tebi duhovni pečat in romanje je zelo velik fizični napor in kot starejši to težko opraviš. Treba je veliko prehoditi in že sama gneča povzroča to, da moraš veliko stati in čakati. Ko si mlajši, je to lažje. Približno petdeset let nazaj, ko si bil mlajši, nisi šel na romanje. Verjamemo, da če pravilno opraviš Hadž, se vrneš iz Meke očiščen greha, kar lahko tudi simbolično pomeni neki nov začetek. Mogoče so tudi zaradi tega mislili, da je bolje iti, ko si starejši. Do sedaj so se razmere zelo spremenile. Čedalje več je mladih vernikov, ki se odločajo za romanje. Samo romanje je postalo bistveno bolj dostopno, kot pa je bilo to nekoč. Tudi zaradi tega so se verniki za romanje odločali v poznejših letih.

Romanje v Meko mora biti vedno organizirano, ne glede na to, iz katere države prihajajo. Sam ne moreš oditi na romanje, saj želijo vedeti, kdo prihaja, iz katerih organizacij in podobno.« (Porić 2016) Tudi letos¹⁶ Islamska skupnost organizira

¹³ Arabsko teravih – namaz.

¹⁴ Arabsko iftar.

¹⁵ Večerno kosilo ob koncu dneva v času postnega meseca ramadan.

¹⁶ Letošnje leto poteka romanje v Meko od 4. do 26. septembra 2016.

romanje, ki traja dvajset dni in stane 4.200 evrov. V to ceno so všteti letalski in avtobusni prevozi, bivanje v hotelu in razni pripomočki za hadž. Ob prijavi je poleg dokumentov zahtevano tudi potrdilo o cepljenju proti meningitisu.

Vsako leto tudi organizirajo srečanje hadžijev in se poslovijo od njih. Poslovitev od slovenskih romarjev že deset let poteka na slovesni način in izvedejo posebni program. Najprej se s svojimi govori zahvalijo muftiju tisti imami, ki odhajajo s skupino na romarje, za možnost romanja in dobro organizacijo. Hadžije in druge vernice in vernike nagovorijo tudi mufti in drugi pomembni člani Islamske skupnosti v Sloveniji. Nato imam, ki ga določijo, vodi ikar dovo¹⁷ ter prosi Boga, naj sprejme vse bodoče romarje iz Slovenije. Proslavo popestrijo tudi z različnimi pevskimi zbori.

3.2 Lejletul kadr

Lejletul kadr¹⁸ je noč, ko je bil razodet Koran¹⁹. *Melek Džebril* (nadangel Gabriel) se je v tej noči z Gospodovim dovoljenjem spustil na Zemljo in razodel prve verze svete knjige Mohamedu. Ta dogodek se je zgodil na gori Hira blizu Meke na 27. dan meseca ramadana v letu 610 po Kristusu. Razodetje ni bilo enkratno, vendar se je dogajalo postopoma po verzih v obdobju 23 let, 10 let v Meki, 13 let v Medini. Praznik prepoznamo pod različnimi imeni kot noč moči, noč vrednosti, noč usode in drugo.

V Koranu je zapisano, da naj bi bila ta noč boljša od tisočih mesecev²⁰. Verniki zato to noč preživijo v molitvi, saj verujejo, da bodo njihove prošnje vplivale na usodo v prihajajočem se letu. Ta čas tudi molijo in se kesajo za grehe, ki so jih do sedaj storili. »Lejletu-l-kadr je priložnost, da se ozremo za seboj in se pokesamo za vse tisto, kar smo počeli, a ni v skladu z verskim prepričanjem, ki ga sledimo. V tej noči mora vsak posameznik razmisliti o sebi, svoji družini, svoji Skupnosti ter določiti prioritete v svojem življenju.« (Muratagić 2014)

Centralna svečanost poteka v Ljubljani, kjer jih kot po navadi nagovori slovenski mufti. Svečanosti pa potekajo tudi v vseh odborih Islamske skupnosti. Program se začne z

¹⁷ Molitev ob odhodu na hadž.

¹⁸ Arabsko Laylat al.Qadr.

¹⁹ Razodevati smo ga začeli v noči kadr. (K 97,1).

²⁰ Noč kadr je boljša od tisoč mesecev! (K 97,3).

večerno ramadansko molitvijo (*teravih-namaz*) in traja vse do zore (*sehura*) oziroma jutranje molitve (*sabah namaz*) (Muratagić 2014).

3.3 Bajram

3.3.1 Ramadanski bajram

Praznik ramadanski bajram praznujejo ob koncu meseca ramadan, na prvi ševval²¹. V mesecu ramadan je Bog razodel Mohamedu Koran, muslimanski verniki pa ta njihov srečni dogodek proslavijo s tridnevnim praznovanjem. Je predvsem družinski, pa tudi osebni praznik. Veselijo se, da so uspeli premagati samega sebe, svoje zahteve, želje ipd., ki jih izpolnjujejo vsakodnevno. Konec posta predstavlja za tistega, ki se je iskreno postil skozi celotni mesec, osebno zmago.

Praznična molitev se začne s prvim ševvalom, z jutranjo molitvijo vzhoda sonca. Molitve potekajo v vseh lokalnih odborih v Sloveniji. V tistih krajih, kjer je prisotno več vernikov, morajo v teh priložnostih najeti večji prostor, kjer lahko izvajajo molitev. V Ljubljani se že nekaj let udeleži molitve več kot 3.000 ljudi. Pred molitvijo imam pove pridigo. Mesec posta ni namenjen samo odrekanju se hrane in pijače, ampak je čas molitve, duhovnosti in očiščenja. Verniki se v tistem času tudi naučijo strpnosti med sočlovekom in po koncu meseca, imami s svojimi pridigami poudarjajo, kaj vse jim je prinesel mesec ramazan. V Ljubljani pridigo in molitev vodi mufti muslimanov v Sloveniji, Nedžad Grabus.

Ramadanski bajram traja tri dni in verniki ga najpogosteje preživijo v krogu svoje družine ter prijateljev. Veliko si jih vzame v službi dopust in odpotujejo v rojstni kraj na obisk k svojim sorodnikom. Na ta praznik moški odidejo na opoldansko bajramsko molitev v džamijo/molilnico. Ženske medtem pripravljajo tradicionalna bajramska kosila, velikokrat pripravijo mesni burek in sarme. Najbolj znano pa je, da se za ta praznik pripravlja tradicionalna orehova baklava. Po kosilu se moški odpravijo od hiše do hiše, ženske pa takrat ostanejo doma in jih gostijo. Značilno je medsebojno obdarovanje, predvsem obdarovanje med tistimi otroki, ki so se trudili postiti med

²¹ Deseti mesec islamskega koledarja.

ramadanom. Darila niso velika in draga. Po navadi se obdarujejo z različnimi malenkostmi za vsakodnevno uporabo, otroci pa najpogosteje prejmejo oblačila.

»Veliko slovenskih muslimanov bajram praznuje tudi v krogu svojih sosedov in sodelavcev tako, da vsak bajram ima tudi medkulturno noto, ki je v današnjem času zelo potrebna. Vendar pa kljub temu, da je to čas, ko je polno veselja in radosti, verniki občutijo razliko, ob praznovanju v Sloveniji.« (Porić 2016) Mesta v Sloveniji niso prepojena z bajramskim vzdušjem, kot so na primer v Bosni ali Črni gori. Tu se jim zdi praznični čas bolj zadržan in umirjen.

3.3.2 Kurban bajram

Kurbanbajram²² ali kurban bajram je praznik, ko se muslimani spominjajo trenutka, ko je Alah naročil Abrahamu, naj žrtvuje svojega sina. Ta praznik nosi tudi ime Praznik žrtvovanja.

Je drugi največji in najsvetejši praznik v islamski tradiciji, ki se praznuje po vsem svetu. Praznujejo ga dva meseca in deset dni po koncu meseca ramadan, na 10. dulhidža²³. Datum praznika glede na gregorijanski koledar nima istega datuma. Vsako leto je za enajst dni bolj zgodaj.

Kurban bajram je povezan z obdobjem, ko v Meki poteka romanje. Tako je najbolj pomemben in najbolj poseben za tiste, ki so na romanju v Meki. Poslanec Ibrahim (Abraham), a. s., je ljudi pozval, naj v Meki častijo Kobo. Takrat se vsi romarji oblečejo v bela oblačila, ki jih imenujejo ihram. S tem pred Bogom predstavljajo enotnost in enakost vseh ljudi ter da se ljudje ločimo le po dobrih dejanjih, ki jih storimo v svojem življenju in po stopnji zavesti o Bogu. Vsi ostali, ki pa se romanja niso udeležili in so ostali doma, pa praznik preživijo v krogu družine

Praznik traja štiri dni. Tako kot pri ramazanskemu bajramu, tudi pri kurban bajramu moški odidejo opoldne na molitev, ženske pa pripravijo kosilo. Za to kosilo naj bi »žrtvovali« svojo najboljšo domačo žival (najpogosteje so to krave, v arabskih državah

²² Praznik po vsem svetu prepoznamo pod različnimi imeni. Eid al-Adha je arabska beseda za praznik in pomeni Praznik žrtvovanja. Kurbanbajram se imenuje v Turčiji in na Balkanu. Z istim imenom, temveč drugim zapisom se uporablja tudi v Rusiji, Kazahstanu in Azerbajdžanu. V Maroku, Tuniziji, Alžiriji in Libiji praznik zasledimo pod imenom Eid el-Kibr. V Indiji in Pakistanu se imenuje Bari Eid. Tako Eid el-Kibr kot Bari Eid pomenita »Veliki praznik«.

²³ Dulhidž je zadnji, dvanajsti mesec islamskega lunarnega koledarja.

pa zakoljejo tudi kamele in koze), v spomin na Abrahamovo žrtvovanje svojega sina. Tudi na ta praznik starši obdarijo svoje otroke in ostale mlajše sorodnike. V tem času razdelijo hrano tudi tistim, ki so socialno ogroženi in si ne morejo privoščiti pravega prazničnega kosila. Pri nas za to poskrbi Islamska skupnost v Sloveniji.

Zaradi premajhnih prostorov molilnic, predvsem v Ljubljani, potekajo praznične molitve v telovadnicah tudi v drugih večjih mestih po državi. Jutranjo molitev v Ljubljani vodi mufti, ki ima pred molitvijo tudi pridigo, tako imenovano khutbah. Govor oziroma pridiga mora biti skrbno pripravljena in se navezovati na žrtvovanje. Molitve se morajo udeležiti vsi moški, pa tudi ženske. Takrat se oblečejo v lepa, praznična oblačila.

3.4 Hidžra-muslimansko novo leto

»Hidžretsko leto je lunarno leto, saj se računa na osnovi luninih men (faz). Mesec traja od mene do mene. Hidžretsko leto je za enajst dni krajše od leta po gregorijanskem koledarju. Tako je datum obeležitve hidžretskega leta vsako leto drugačen, oziroma se pomika za deset dni nazaj. Tako je tudi z vsemi drugimi muslimanskimi prazniki (bajrami, začetkom meseca ramazana in drugimi pomembnimi dogodki). Hidžretski koledar je v mnogih državah službeni koledar, posebej v Savdski Arabiji. Ostali čas računamo po gregorijanskem koledarju, a za verske potrebe uporabljamo hidžretski koledar.

Hidžra predstavlja tudi selitev poslanca Mohameda, a. s., iz Meke v Medino, vendar ne predstavlja navadne selitve iz enega mesta v drugo, saj so bili v ozadju še mnogi razlogi in okoliščine, ki so prispevali k selitvi v novo okolje. Verniki so v Meki pustili vse materialne dobrine in sledili duhovne vrednote, ki so jih motivirale za preselitev v Medino. S preselitvijo v Medino muslimani začenjajo računati čas. Poleg računanja časa preselitev pomeni tudi nov začetek za muslimane. V Medini so lažje prakticirali vero kot v Meki. Tudi Kur'anski stavki (ajeti), ki so bili razodeti v Medini, razlagajo verske predpise za razliko od stavkov, ki so bili razodeti v Meki in govorijo izključno o verovanju.

Ob praznovanju hidžretskega novega leta se spomnimo na dogodke, ki so v ozadju, obdarujemo otroke ter družini, prijateljem in znancem zaželimo vse dobro v naslednjem letu.« (Porić 2016)

3.5 Mevlud

Melud²⁴ je praznik, ki je ukoreninjen v dediščino islamskega naroda povsod po svetu. Način obhajanja tega praznika, kot ga poznamo sedaj v Sloveniji, ima začetke iz časov, ko je segalo osmansko cesarstvo vse do polovice balkanskega polotoka. Turki so prenesli svojo tradicijo Bošnjakom, ti pa so v zadnjih petdesetih letih to prinesli tudi v Slovenijo.

Poznamo dve vrsti mevluda: mevlud kot svečanost in mevlud kot besedilo.

Na svečani dan dan se verniki spominjajo rojstva njihovega preroka Mohameda. Ker ni točno znano, kdaj se je prerok rodil, so začeli počasi praznovati na 12. rabia I²⁵. Od leta 1910 pa je ta dan postal tudi uradno državni praznik v Osmanskem cesarstvu. Molitve potekajo v vseh molilnicah (po svetu v džamijah), lahko pa mevludi potekajo tudi doma v hišah.

Recitiranje besedila mevlud pa se ne organizira samo na ta, prav posebno določen dan. To besedilo je hvalospev ob rojstnem dnevu Mohameda. Bošnjaki recitirajo hvalospev ob rojstvu svojih otrok, ob vselitvi v nov dom, ob smrti bližnjih ter ob drugih ključnih trenutkih v vernikovem življenju. Bošnjaki so dolgo časa recitali mevlud v turškem jeziku, kljub temu da ga niso govorili. Bošnjaški muslimani, ki so v drugi polovici prejšnjega stoletja emigrirali v Slovenijo, recitiranja ne izvajajo več v turškem jeziku, temveč v bosanščini, včasih pa tudi v slovenščini. Vendar pa se je v nekaterih krajih v Bosni še vedno obdržala tradicija recitiranja v turščini.

²⁴ Arabsko mawlidu n-nabiyyi,, ki je dobesedni prevod »rojstvo preroka«.

²⁵ Arabsko Rabi' al-awwal, tretji mesec islamskega koledarja. Po verovanju šiitov, je pravi datum sedemnajst rabi I.

3.6 Lejletul mudraž, lejletul berat in lejletul regaib

Tako Lejletul miradž, Lejletul berat kot tudi Lejletul regaib so blagoslovljene noči, ki pa imajo v ozadju določen zgodovinsko-verski dogodek.

»Isra in miradž sta dve etapi nočnega potovanja poslanca Muhammeda, a. s. Isra je potovanje iz Meke v Jeruzalem oziroma iz Mesdžidu-l-harama v Meki, kjer je Poslanec, a. s., naredil obhod okrog Kabe in nato na buraku, živali, ki je večja od osla in manjša od mezge (ime je dobila po besedi *berk*, kar pomeni blisk), bliskovito odpotoval do Mesdžidul-l-aksaja v Jeruzalemu, kjer se je srečal z vsemi ostalimi poslanci in tam vodil njihovo skupno molitev.

Druga etapa potovanja je miradž. To je potovanje iz Mesdžidu-l-aksaja prek sedmih nebes do Sidretu-l-muntehaja, skrajne meje, do katere ni prišel noben poslanec in noben melek (angel). Na tem potovanju je Božji Poslanec, a. s., videl dženet (raj) in džehenem (peklen) in kakor Kur'an pravi v suri *En-Nedžm*: "Videl je številna znamenja svojega Gospodarja." Isra in miradž sta za Kur'anom največja čudeža, ki sta povezana z Muhammedom, a. s. Celo potovanje je bilo tako duhovno kot telesno in je trajalo samo nekaj trenutkov: ko se je Božji Poslanec, a. s., vrnil v Meko, je bila postelja, na kateri je spal, še vedno topla.

Na miradžu je Allah, dž. š., predpisal petdeset namazov (molitev) v enem dnevu, a je kasneje ta predpis na prošnjo Poslanca, a. s., znižal na pet in s tem pokazal, kako milosten je. Kdor torej opravi pet dnevni molitev, bo za to nagrajen, kot bi jih opravil petdeset. Namaz je edini ibadet (bogoslужje), ki je neposredno, brez posrednika meleka Džibrila, razodet Poslancu, Namaz je tako najlepše darilo miradža.« (Halilović 2016)

»Petnajstega šabana nastopi blagoslovljena noč lejletu-l-berat. Noč lejletu-l-berat se v hadisih poslanca Muhammeda, a. s., omenja kot noč, v kateri Allah določi našo usodo, življenje in nafako (blaginjo). V določenih hadisih se omenja, da v tej noči Allah, dž. š., odpušča grehe. Obenem je to tudi noč, ki nas opomni na skorajšnji prihod meseca ramazana, meseca posta in drugih Bogu ugodnih del. Lejletu-l-berat pomeni osvoboditev in čiščenje. Allah v tej noči odpusti številne grehe tudi tistim, ki si zaslužijo Njegovo kazen, odpusti vsem, razen tistim, ki storijo velik greh.

Tako je lejletu-l-berat po blagoslovljeni noči lejletu-l-kadr najboljša priložnost za posvetitev Bogu, molitev in dove (priprošnje), saj je dova edini način, s katerim lahko vplivamo na morebitno spremembo svoje usode.

V hadisih se omenja, da Allah, dž. š., v tej noči, od sončnega zahoda in vse do zore, ne bo zavrnil nobene dove od tistega, ki bo iskren, skesan in ponižen. Zato je noč lejletu-l-berat upravičeno poimenovana tudi kot noč želja, odpuščanja in usode.« (Haliović 2016)

Prvega četrta, sedmega meseca islamskega koledarja, radžab, praznujejo blagoslovljeno noč želja ali Lejletul regaib. Na to noč se muslimani spominjajo, ko je Amina začutila, da je zanosila Mohameda. Mohamed predstavlja v islamu Božjo milost vsem, nosi ta dogodek ime noč izpolnjenih želja. V Sloveniji na ta dan organizirajo prav posebni program. »Program, ki je bil sestavljen iz izbranih mevludskih verzov, ilahij in kasid ter odlomkov iz Kur'ana. S svojo prisotnostjo in predavanjem pa je program dodatno obogatil mufti dr. Nedžad Grabus.

S prihodom meseca redžeba je označeno dvomesečno pričakovanje mubarek (blagoslovljenega) meseca ramazana, obdobja, ko verniki še bolj intenzivno opravljajo svoje molitve in se postijo ter tako s povečano duhovnostjo in prijetnimi občutki pričakajo najdražjega gosta, mesec Kur'ana, molitve in posta, mesec ramazan.« (Islamska skupnost v RS 2013)

4. ISLAMSKA POROKA

4.1 Šeriatska poroka

Šeriatsko pravo je muslimansko pravo, verski sistem, ki ureja člene islama. Je pravni sistem sunitske veje islama. Tako je šeriatska poroka tista, ki je po vseh predpisih s šeriatskim pravom. V Sloveniji se čedalje več muslimanov striktno drži islamskih norm, tako da se tudi čedalje več mladih parov odloča za poroko po šeriatskem pravu. Vendar pa se zelo malo islamskih porok odvije v Sloveniji. Razlogi za to so različni. Nekateri vidijo problem v tem, da v Sloveniji ni džamije, nekaterim je razlog to, da ni pestre izbire halal hrane, najbolj pogost razlog pa je vrnitev h koreninam. Veliko lažje je za njih organizirati poroko v Bosni, Črni gori itd., saj imajo tam še vedno večje število sorodnikov in prijateljev. Tam je tudi več možnosti za sanjsko islamsko poroko s tradicijo, od koder prihajajo, ter skladnost s šeriatskim pravom.

4.1.1 Zaroka

Zaroka je v šeriatskem pravu priporočljiva, ni pa obvezna. Zakon je torej mogoče skleniti tudi brez predhodne zaroke. Namen zaroke je predvsem bližje spoznavanje prihodnjih zakoncev in njihovih družin.

Poroka po šeriatskih predpisih se lahko izvede šele po sklenitvi zakonske zveze pred pristojnimi državnimi organi. Je pa za muslimane zavezujoče, da se po uradni sklenitvi zakonske zveze poroči še po šeriatskem zakoniku. Takšna poroka se izvede v džamiji oz. molilnici, v prostorih Odborov islamskih skupnosti ali na drugih krajih, za katere se dogovorijo prihodnja zakonca in organi islamske skupnosti (športne in prireditvene dvorane ipd.) (po pričevanju vernikov).

4.1.2 Prepovedi in zadržki poroke

Šeriatsko pravo prepoveduje sklenitev zakonske zveze, kadar sta par v krvnem sorodstvu, pri tem pa šeriatsko pravo ne razume krvnega sorodstva bratrancev in sestričen. Kljub temu pa v Bosni šteje sorodstvo vse do 9. kolena in ni priporočljivo poročati se znotraj tega razpona. Zaradi tega otroke že od majhnega spoznavajo s

svojimi sorodniki, da kasneje ne bi prišlo do neprijetnih situacij. Prepovedano pa je tudi sorodstvo po mleku. To ni krvno sorodstvo, vendar je sorodstvo po isti dojilji oziroma sorodstvo v rejniških družinah. Ne smejo pa biti tudi v sorodstvu po ženini oziroma tastovi liniji. Do zadržka poroke lahko pride, kadar je zaročenka ločenka ali vdova. V tem primeru morajo počakati, da se izteče časovno obdobje prejšnje zakonske zveze. Za ločenke je časovno obdobje treh mesecev, za vdove pa štiri mesece in deset dni.

4.1.3 Pravice in dolžnosti moža in žene²⁶

Mož in žena imata v zakonu določene pravice in dolžnosti. Če svoje dolžnosti in obveznosti izvajata, kakor je treba, med njima ne bo prihajalo do nesporazumov in njun zakon bo potekal v slogi in ljubezni. Nasprotno pa, če zakonca ne izvajata svojih obvez, kakor bi bilo treba, bo med njima prišlo do razhajanj, prepиров in sovraštva, kar najpogosteje vodi k ločitvi. Zato so v islamu pravice in dolžnosti zakoncev natančno določene.

4.1.3.1 Pravice moža so naslednje:

- ženo opozarja na osebno higieno, če ji ta ne posveča dovolj pozornosti;
- vztrajanje pri dostojnem oblačenju soproge;
- pravica do spolnih odnosov, razen v primeru šeriatskih prepovedi (zdravstveni in drugi razlogi), ko ima žena pravico moža zavrniti;
- od žene zahteva, da brez razloga in šeriatskega opravičila ne zanemarja islamskih dolžnosti, kot so molitev, post in podobno;
- mož ne dopušča ženi, da ponižuje in obklada z žaljivimi vzdevki njega, njegove starše, sorodnike in prijatelje;
- opozarja ženo, če ta ne izpolnjuje dolžnosti, ki jih je kot žena in mati dolžna izvrševati.

4.1.3.2 Dolžnosti moža v zakonu:

Soproj je v zakonskem razmerju dolžan:

- vzdrževati svojo ženo, in to po svojih materialnih zmožnostih;

²⁶ Poglavje je povzeto po pričevanju muslimanskih vernikov.

- vnaprej predati ženi dogovorjeno poročno darilo (mehri mu'adždžel);
- lepo in korektno ravnati s soprogo, saj je to eden od najpomembnejših pogojev za srečen zakonski odnos;
- varovati in spoštovati ženino dostojanstvo;
- sodelovati pri pravilni vzgoji otrok;
- ceniti in spoštovati ženino sorodstvo.

4.1.3.3 *Pravice žene v zakonski zvezi*

Soproga ima pravico, da:

- samostojno razpolaga s svojo lastnino;
- obiskuje svoje starše;
- obiskuje bližnje in daljno sorodstvo, kot so bratje, sestre, sestrične in bratranci;
- da se izobražuje in moralno dograjuje po načelih islama;
- da opravi romanje v Meko, če je to možno;
- da odreče poslušnost možu, če ta od nje zahteva nekaj, kar je v nasprotju s šeriatskimi predpisi.

4.1.3.4 *Dolžnosti žene v zakonski zvezi*

Dolžnosti soproge v zakonski zvezi so naslednje:

- da varuje avtoriteto, čast in dostojanstvo svojega moža;
- da mu dovoli intimni odnos, če ni upravičenega razloga ali šeriatske ovire, kakor sta nosečnost ali menstruacija;
- da ne ravna razsipno s premoženjem, pridobljenim skupno ali s strani enega od zakoncev;
- da vestno opravlja naloge, ki jih ima kot žena in mati;
- da varuje potomstvo svojega moža in sodeluje pri vzgoji otrok.

4.1.3.5 *Skupne dolžnosti zakonskih partnerjev*

Zakonca imata tudi skupne zakonske dolžnosti:

- medsebojna ljubezen in vzajemno spoštovanje;
- skrb za otroke in vzgoja;
- vzajemno spoštovanje družine in
- skupno pridobivanje sredstev za preživljanje.

4.2 Poročni obred

Šeriatski obred muslimanske poroke se začne z molitvijo, ki jo vodi imam. V džamijah po svetu moški molijo v pritličnem delu, ženske pa v nadstropju višje. Ker v Sloveniji še ni džamije, se obred seveda odvija v molilnici, kjer so ženske med molitvijo zadaj, za moškimi. Po končani molitvi se vsi skupaj zberejo v pritličnem delu džamije, ženske na eni strani, moški na drugi. Mladoporočenca in njune priče nato posedijo za mizo pred vsemi zbranimi. Začne recitiranje Korana v arabščini, ki ga vodi imam, temu pa nato sledi pridiga. Med to pridigo imam po navadi poudari pomen poroke in spomni mladoporočenca na pot, na katero se podajata.

Nato imam preveri pogoje za vse dejavnike, ki bi kasneje lahko ovirali sklenitev zakonske zveze. »Če se ugotovi, da ni nobenih tovrstnih zadržkov za sklenitev zakonskega razmerja, se zaročenca dogovorita o višini mehra mu'adždžela, obveznega poročnega darila ženi s strani soproga, ki ji ga mož izroči takoj po sklenitvi zakonske zveze. Namesto tega se lahko dogovorita tudi za mehr muedždžel, ki ga žena prejme ob ločitvi ali pa po moževi smrti iz njegove zapuščine. Možno je tudi, da se zakonca ob sklenitvi zakonske zveze dogovorita za oba mehra. Šeriatski predpisi ne določajo najvišje vrednosti mehra; za to poročno darilo ni zavezujoče, da je izplačljivo v zlatu ali denarju, lahko je tudi v obliki nepremičnine. Mehr torej po šeriatskih predpisih ženi omogoča, da si lahko v primeru ločitve ali smrti soproga zagotovi materialno eksistenco in tako ni drugim v breme. Po moževi smrti se iz njegove zapuščine najprej izplača prav dogovorjeni mehr in šele nato obveznosti do drugih. Po izplačilu mehra se preostali del zapuščine razdeli zakonskim naslednikom, med katere sodi tudi njegova žena.« (E-Poroča brez datuma) Po preveritvi vseh zadržkov, imam preveri, ali se zaročenca resnično želita poročiti. Vsakega posebej po trikrat vpraša, ali je pod prisilo in če je poroka svobodna izbira. Dogovorjene poroke ne štejejo kot šeriatske, zato niso veljavne. Med podpisovanjem poročnega lista imam prebere pravice in dolžnosti mladoporočenega para v zakonu. Obed se konča z imamovo molitvijo, nato pa sledi svatba.

5. POKOP

5.1 Tradicionalni islamski pokop in islamski pokop v Sloveniji

5.1.1 Islamski pokop

Ko človek islamske vere premine, se za njegove bližnje začnejo priprave na pokop. Tradicija veleva, da mora biti »pogreb²⁷ pokojnika opravljen v najkrajšem možnem času, njegovo telo pa mora ostati čim bolj nedotaknjeno, zaradi česar upepeljevanje ni dovoljeno« (Grah 2015). Najprej se opravi umivanje umrle osebe²⁸. Pokojnika operejo spoštljivo, s čisto vodo in milom, na podoben način, kot se muslimani umivajo pred vsako molitvijo. Če je umrla oseba ženska, kopanje opravijo ženske, če je umrla oseba moškega spola, kopanje opravi moški oziroma imam²⁹. »Zatem ga ovijejo v dve čisti, beli rjuhi in položijo na desko³⁰. V grob ga položijo tako, da je z desnim bokom obrnjen proti Meki.« (Grah 2015) Ko se pokojnika položi v grob se poševno postavijo deske z namenom, da med pokopavanjem zemlja ne pada direktno na pokojnika.

5.1.2 Islamski pokop v Sloveniji

V Sloveniji prav posebnega prostora za obredno čiščenje nimajo, zato to poteka v prostorih lokalnega pokopališča. Prepovedano je pokojnika pokopati na tabutu oziroma deski, kot naj bi veleval tradicionalni islamski pokop, saj je dovoljen pokop v krsti. Krsto nato »prekrijejo z zelenim pregrinjalom, na katerem so kaligrafsko izvezeni stavki iz Korana« (Grah 2015). Ko pokojnika odpeljejo do groba, so tam po tradiciji navzoči le moški, ženske smejo priti do groba šele, ko je obred končan. V Sloveniji je praksa, da so ženske na pokopališču, kjer se opravi molitev, lahko prisotne. Moški se odpravijo do groba in pokopljejo umrlega, šele potem tja pridejo ženske. Tudi v Sloveniji se je obdržala tradicija, da na grob postavijo spomenik³¹, ki je enak za moškega in žensko, z

²⁷ Arabsko dženaza.

²⁸ Arabsko gasul.

²⁹ Muslimanski verski uslužbenec.

³⁰ Arabsko tabut.

³¹ Arabsko bašluk.

imenom in priimkom, datumom rojstva in datumom smrti pokojnika³². V enem grobu je lahko samo en pokojnik muslimanska verske pripadnosti. Muslimanska vera prepoveduje pokopavanje več ljudi v en grob, razen v izrednih primerih, kot so na primer vojne in naravne katastrofe. Zaradi tega je že prišlo do občutka po diskriminaciji s strani muslimanov. V Sloveniji je treba plačevati letno najemnino groba. Pri tem pa je najem groba z enojnim pokojnikom bistveno dražje kot za enojni grob, v katerem je pokopanih več pokojnikov.

5.2 Slovenska pokopališča za muslimane

Velika večina muslimanskih vernikov v Sloveniji se odloča za pokop v tujini, predvsem zaradi nemožnosti pravega islamskega pokopa in urejenosti pokopališč za muslimane v Sloveniji.

Pri nas imajo muslimanski verniki možnost pokopa na ločenih parcelah samo v dveh mestih, v Mariboru in na Jesenicah. Na teh pokopališčih so pokojniki pokopani tudi v pravilni smeri, se pravi v smeri Meke. Pokopani so tudi na način, ki ga lahko dosežejo znotraj predpisov in zakonov.

V drugih mestih, tudi v Ljubljani, pa vprašanja o ločenih parcelah še niso razrešena. Pokojnike pokopavajo mešano, z ostalimi pripadniki verskih skupnosti. V preteklosti so imeli muslimani na Žalah možnost ločenega pokopališča. Ta prostor se je nahajal severno od pokopališča za Žide. Ker se v tistem času ločeno pokopavanje ni obneslo, so leta 1952 večji del tega prostora opustili, drugi prostor pa so namenili ostalim drugovercem (Piškur 2004, 16). Edino, po čemer se razlikuje grob muslimanskega pokojnika od drugega vernika na ljubljanskih Žalah, je to, da ima na spominskem kamnu islamske simbole.

5.2.1 Vojaško pokopališče v Logu pod Mangartom iz prve svetovne vojne

³² V islamu ni priporočljivo postavljati velikih spomenikov, jih okraševati ipd.

Današnje slovensko in prav tako bosansko ozemlje sta bila v času prve svetovne vojne pod avstro-ogrsko oblastjo. Tako je v tem času prišlo veliko vojakov, bosanskega porekla, bojevati se na Soško fronto. Ti vojaki so sloveli kot pogumni in bojeviti vojaki in so prejeli tudi številna vojaška odlikovanja. Vendar pa je med vsemi vojaki, ki so prišli v času vojne na slovensko ozemlje in se bojevali pod avstrijskimi zastavami, veliko tudi tistih, ki so žal podlegli nabojem italijanskih pušk.

Vojaško pokopališče iz prve svetovne vojne z največjim številom muslimanskih vojakov je v Logu pod Mangartom. Tam je pokopanih več kot 850 padlih vojakov, med njimi pa je kar 105 vojakov 4. bosansko-hercegovskega pehotnega polka. Ko so v tistem času pokopavali vojake, so jih vse pokopali pod nagrobniki železnega križa, ne glede na versko pripadnost padlega vojaka. Dolgo časa so ravno ti spomeniki motili Islamsko skupnost v Sloveniji, ki se je borila za odstranitev križev. Avgusta leta 2007 jim je to uspelo in postavili so lesene nišane. »Tem svečanem dogodku so prisostvovali mufti Nedžad Grabus, ki je sam zamenjal prvi križ in postavil nišan rahmetli Avdi Hebiboviću. Ob tej priložnosti je nagovoril prisotne in povedal, da je to pomemben trenutek za vojake, ki so daleč od svojega doma izgubili svoja življenja ter, da je to pomembno za njihove sorodnike in vse muslimane v Sloveniji. Zahvalil se je vsem, ki so na katerikoli način prispevali, da se ta projekt realizira. Posebej se je zahvalil gospe Ernesti Drole iz Zavoda za ohranjanje kulturne dediščine iz Nove Gorice, ki je prisostvovala zamenjavi križev. Poudaril je da bi bilo težko brez njene pomoči realizirati ta projekt. Zato ji je v zahvalo podaril sliko znanega bosansko-hercegovskega slikarja Mersada Berberja. Dogodku je prisostvoval tudi tajnik Islamske skupnosti v RS g. Nevzet Porić, predsednik Zbora Islamske skupnosti v RS g. Refik Havzija, imam iz Jesenic Sead Karišik, predsednik Izvršilnega odbora Medžlisa Ljubljana g. Midhat Alagić in drugi. Ob koncu je bila organizirana dženaza-namaz (molitev za umrle) za padle vojake, ki jo je vodil mufti Nedžad Grabus.« (Islamska skupnost v RS 2007)

Vendar pa z zamenjavo nagrobnih spomenikov niso bili vsi zadovoljni. Na raznih blogih, internetnih klepetalnicah in v komentarjih so se množila nestrinjanja. Obtožili so Islamsko skupnost v Republiki Sloveniji, da so s to zamenjavo spomenikov uničili kulturno dediščino in ponaredili preteklost v korist muslimanov v Sloveniji. Nezadovoljstvo se je stopnjevalo, ko je novembra 2008 prišlo do vandalizma nagrobnih spomenikov muslimanskih vojakov, s srbskimi simboli. Kasneje so spomenike očistili, mufti Nedžad Grabus pa je vandalizem obsodil.

5.3 Pokop v tujini

Ni znano, koliko muslimanskih vernikov vsako leto umre v Sloveniji. Po nekih grobih ocenah naj bi se to število gibalo okrog 300 in 400 na leto. Tudi ni podatka, koliko naj bi se jih pokopalo izven Slovenije, v njihovih rojstnih krajih, vendar pa naj bi bilo teh približno polovico.

Razlogi za to odločitev so zelo različni. Nekateri se pred smrtjo spominjajo otroških dni in se želijo vrniti v rojstni kraj. Veliko mladih, ki so že rojeni v Sloveniji, izrazi željo po pokopu v rojstnih krajih svojih staršev ali starih staršev, prav zaradi teh starševskih spominov.

Druge pa v to prisilijo krajevni običaji in vsa potrebna dokumentacija. Kot sem že omenila, je pokop umrlega svojca v skladu z muslimanskimi običaji možen le v Mariboru in na Jesenicah. Vernikom, ki so občani kakšnih drugih občin, to lahko predstavlja problem zaradi vse potrebne dokumentacije, pri čemer lahko preteče veliko dni. Tako se zdi preprostejši prevoz, recimo v Bosno in Hercegovino. Za muslimane, ki pa so po narodnosti albanskega porekla, pa je pomembnejši krajevni običaj. Te pokojnike brez izjeme pokopljejo v Albaniji.

ZAKLJUČEK

V diplomskem delu smo obravnavali način obhajanja liturgičnih obredov Islamske skupnosti v Sloveniji. Namen je bil raziskati, v kolikšni meri se je spremenilo obhajanje liturgije islamske manjšine, ki je v večjem številu prišla na slovenska tla v šestdesetih letih dvajsetega stoletja.

Kot smo že velikokrat omenili, so muslimani v Slovenijo prišli iz držav bivše Jugoslavije. Največ jih je prišlo iz Bosne in Hercegovine, Črne gore in Makedonije. Iz teh držav pa so migranti prinesli s sabo tudi določen delež tradicije in kulture. Samo obhajanje liturgije se v balkanskih državah, kjer je prisoten islam, v velikih točkah razlikuje od arabskega načina. Na balkanski polotok so islam prinesli turki otomanskega cesarstva, v petnajstem in šestnajstem stoletju. Tako so muslimani na balkanskem polotoku prevzeli turški način obhajanja liturgije. Tudi islamizme, ki jih uporabljajo na primer Bošnjaki, so iz turščine in ne arabščine.

Kljub asimilaciji ni njihov način obhajanja liturgije v Sloveniji kaj dosti drugačen od tistega v Bosni ali na Kosovu. Odkar je v Sloveniji tudi ustanovljena Islamska skupnost, ta poskrbi, da njihovi verniki dobijo obrede, obhajane na način, kot velewa njihova tradicija. Zaradi določenih slovenskih zakonov pa se morajo seveda tudi temu prilagoditi. Tak je na primer pokop. Muslimani pokopavajo mrtve brez krste, kar pa v Sloveniji ni dovoljeno. Vendar pa po njihovem mnenju take stvari pomenijo zgolj malenkost in ne predstavljajo večjega problema, ki bi vplivalo na samo obhajanje. Bolj kot to jim predstavlja problem udeležba vernikov pri liturgiji. Zelo majhna udeležba je ob petkratnih dnevnih molitvah, malo več jih je ob petkovih molitvah, vseeno pa ne toliko, kot si prizadeva Islamska skupnost. Kot smo že ugotovili, je razlog predvsem v tem, da so verniki ob teh časih na delovnih mestih. Ne smemo pa pozabiti, da je več kot tretjina muslimanov v Sloveniji pasivnih vernikov, kar se to najbolj opazi pri udeležbi molitev.

Ker so države, iz katerih so muslimani prišli, geografsko gledano blizu Slovenije, določene liturgije, kot so na primer pokop in poroka, ne opravljajo v Sloveniji. Za islamski pokop izven Slovenije se odločajo zaradi različnih dejavnikov, kot so finance, pa tudi zaradi sorodnikov v rojstni domovini. Tako je tudi s porokami. O muslimanskih

porokah v Sloveniji zelo težko govorimo, saj jih praktično ni. Zaradi samega vzdušja, kulture tradicije in tudi lažje celotne priprave obred poroke raje opravijo v rodnih krajih oziroma rodnih krajih svojih staršev, sorodnikov.

Iz vsega naštetega smo ugotovili, da se muslimansko obhajanje liturgije v Sloveniji ne razlikuje od tistega, ki ga obhajajo v državah, od koder izvirajo verniki. Kljub temu da je Islamska skupnost v Sloveniji hitro rastoča manjšina, ima zelo malo število aktivnih vernikov, ki pa ob večjih praznikih, porokah, pogrebih in tako dalje raje preživijo v krajih, od koder izvirajo njihove korenine.

POVZETEK

Muslimani so v večjem številu prišli na slovenska tla v šestdesetih letih dvajsetega stoletja kot ekonomski notranji migranti. Islamsko skupnost v Sloveniji so ustanovili šele takrat, ko so z njimi začele prihajati žene in družine. Od takrat so si prizadevali zgraditi mošejo, vendar so bili neuspešni, vse do danes, ko je mošeja v fazi izgradnje. Vendar pa je na slovenskih tleh v zgodovini že stala mošeja, in to v Logu pod Mangartom za časa prve svetovne vojne. Molitve in verske obrede morajo sedaj opravljati v molilnicah, ki so po navadi zelo neobiskane, v času verskih praznikov pa pokajo po šivih. Verniki se čez teden skorajda ne udeležujejo molitev, saj imajo redne službe, obiskanost molitve se za malenkost poveča ob petkovi molitvi.

Obred poroke in pokopa načeloma obhajajo v rojstnih krajih oziroma rojstnih krajih svojih staršev in sorodnikov. Tisti, ki se vseeno odločijo za pokop v Sloveniji, lahko opravijo islamski obred pokopa le v Mariboru in na Jesenicah. Vseeno pa je v Sloveniji z zakonom prepovedano pokopavanje umrlih brez krste, zato umrlih ne morejo pokopati le zavutih v platno.

KLJUČNE BESEDE: islam, skupnost, liturgija, molitev, pokop, prazniki, poroka.

SUMMARY

Muslims came in larger numbers to Slovenian soil in the sixties of the twentieth century as economic internal immigrants. Thus the Islamic Community in Slovenia was set up only when the men were joined by their wives and families. Since then, they have endeavoured to build a mosque, but were unsuccessful, until now when a mosque is finally under construction. However it appears that a mosque already existed in Slovenia in Log pod Mangartom, during the First World War. Prayers in religious ceremonies must now be held in oratory, which can be much unvisited, but at the time of religious holidays are bursting at the seams. Believers hardly attend prayer during the week as they have regular jobs; visits for prayers are slightly increased during the Friday prayer.

Weddings or burial ceremonies are celebrated at their birthplace, or the birthplace of their parents, or others in the family. Those who still opt for burials in Slovenia can get them only in Maribor in Jesenice. However, in Slovenia with the law prohibits burials without a coffin, so their dead cannot be buried only wrapped in canvas.

KEYWORDS: Islam, Community, liturgy, prayer, burial, holidays, wedding

REFERENCE

- Avsenik, Vinko. „Mošeja v Logu pod Mangartom.“ *Na fronti, revija za vojaško zgodovino* 4 (2006): 45-50.
- Babajić, Elvina. *Islamski pogreb*. brez datuma.
http://www.pogrebi.info/islamski_pogreb.html (poskus dostopa 16. februar 2016).
- E-Poroka. *Islamska skupnost, zajednica*. brez datuma. <http://e-poroka.com/islamska-skupnost-zajednica/> (poskus dostopa 20. januar 2016).
- Glücks, Nenad. *Reporter: Nekdanji direktor Sove: Veljalo bi razmisliti o zaustavitvi gradnje džamije v Ljubljani*. 24. november 2015.
<http://www.reporter.si/slovenija/nekdanji-direktor-sove-veljalo-bi-razmisliti-o-zaustavitvi-gradnje-d%C5%BEamije-v-ljubljani> (poskus dostopa 21. marec 2016).
- Grabus, Dr. Nedžad. *Sožitje je naša pot: intervjuji in govori muftija dr. Nedžada Grabusa: 2006-2010*. Ljubljana: Kulturno-izobraževalni zavod Averroes, 2011.
- Grah, Matija. *Delo: Polovico slovenskih muslimanov pokopljejo v tujini*. 29. april 2015.
<http://www.delo.si/novice/slovenija/polovico-slovenskih-muslimanov-pokopljejo-v-tujini.html> (poskus dostopa 16. maj 2016).
- Halilović, Amra. *Blagoslovljena noč Lejletu-l-miradž*. 4. maj 2016.
<http://www.islamska-skupnost.si/novice/2016/05/blagoslovljena-noc-lejletu-l-miradz/> (poskus dostopa 6. junij 2016).
- Haliović, Amra. *V soboto po sončnem zahodu nastopi blagoslovljena noč lejletu-l-berat*. 20. maj 2016. <http://www.islamska-skupnost.si/novice/2016/05/v-soboto-po-soncnem-zahodu-nastopi-blagoslovljena-noc-lejletu-l-berat/> (poskus dostopa 13. junij 2016).
- Hamidullah, Muhamed. *Uvod u islam*. Sarajevo, : Starješinstvo islamske zajednice, 1989.
- Kalčić Špela, Andrej Morović. *Šeriatska poroka: e-migrator*. junij 2006. <https://e-migrator.com/reportaze/seriatska-poroka/> (poskus dostopa 23. maj 2016).
- Kumalić, Edin. *O poroki in pogrebu: Slovenska muslimanska skupnost*. brez datuma.
http://www.smskupnost.si/index.php?option=com_content&task=view&id=107 (poskus dostopa 10. marec 2016).
- Kurdić, dr. Šefik. *Ramazán i teravíh-namaz u svjetlu hanefijskog mezheba*. Zenica: Islamska pedagoška akademija, 2002.
- Matičič, Ivan. *Skozi plamene prve svetovne vojne*. Ljubljana: Kulturni, posvetni in zgodovinski zavod Borec, 1966.
- Muratagić, Haris. *V sredo, 23. julija, noč lejletu-l-kadr, najpomembnejši dogodek za človeško civilizacijo*. 23. julij 2014. <http://www.islamska-skupnost.si/novice/2014/07/v-sredo-23-julija-noc-lejletu-l-kadr-najpomembnejši-dogodek-za-clovesko-civilizacijo/> (poskus dostopa 20. februar 2016).
- Nasr, Seyyed Hossein. *ISLAM: Religion, History and Civilization*. New York: HarperCollins, 2003.
- Pašić, Ahmed. *Islam in moderni zahod*. Kranj: Gorenjski glas, 2006.
- . *Islam in muslimani v Sloveniji*. Tržič: Učila international, 2005.

- . *Kdo so muslimani v Sloveniji?* 25. februar 2007.
<http://www.rtv slo.si/blog/ahmedpasic/kdo-so-muslimani-v-sloveniji/1025>
(poskus dostopa 19. januar 2016).
- Peternel, Urša. *Gorenjski glas: Diskriminacija pri grobovih?* 21. oktober 2013.
<http://www.gorenjskiglas.si/article/20131021/C/131029981/1026/1006/diskrimi-nacija-pri-grobovih--> (poskus dostopa 16. maj 2016).
- Porić, Ela, intervju je vodil Ana Trček. *Intervju z Elo Porić* (24. februar 2016).
- RS, Islamska skupnost. *Mevlud v Ljubljani ob blagoslovljeni noči Lejletu-l-regaib*. 21. maj 2013. <http://www.islamska-skupnost.si/novice/2013/05/mevlud-v-ljubljani-ob-blagoslovljeni-noci-lejletu-l-regaib/> (poskus dostopa 3. maj 2016).
- RS, Islamska skupnost v. *Zamenjani križi v Logu pod Mangartom*. 19. avgust 2007.
<http://www.islamska-skupnost.si/novice/2007/08/zamenjani-krii-v-logu-pod-mangartom/http://www.islamska-skupnost.si/novice/2007/08/zamenjani-krii-v-logu-pod-mangartom/> (poskus dostopa 13. februar 2016).
- Sa.J. *RTVSLO: Izvajalec del izbran, čez tri leta bo v Ljubljani stala džamija*. 17. april 2015. <http://www.rtv slo.si/slovenija/izvajalec-del-izbran-cez-tri-leta-bo-v-ljubljani-stala-dzamija/363090> (poskus dostopa 20. april 2016).
- Simoniti, Vasko. *Turki so v deželi že*. Celje: Mohorjeva družba, 1990.
- Šterbenc, Primož. *ŠIITI: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005.
- Voje, Ignacij. *Slovenci pod pritiskom turškega nasilja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996.
- Žerdin, Ali H. *Mladina: Minaret nad Alpami*. 20. avgust 2002.
<http://www.mladina.si/92396/minaret-nad-alpami/> (poskus dostopa 17. maj 2016).

PRILOGE

INTERVJU Z ELO PORIĆ 24.2.2016

1. Kdo so člani Muslimanske skupnosti v Sloveniji?

Ela: V Sloveniji so po večini prisotni muslimani, ki so geografsko najbližji Sloveniji. Prisotni so Albanci, Makedonci, nekaj turkov in Romov, vendar to niso tako zelo visoke številke, kot je Bošnjakov. Ti so prisotni v Sloveniji že od prve svetovne vojne, seveda ne tako intenzivno, tako številčno ampak beležimo svojo prisotnost od takrat. S tem, ko so oni prisotni, prinašajo s seboj svoje religijske prakse, različne kulturne navade in vse, kar skupaj povleče s seboj.

2. Kako je lahko prakticirati islam v Sloveniji?

Ela: z religijskega zornega kota smo pred ustavo vsi enaki. Vse tisto, kar lahko dobi katoliška cerkev, pravoslavna cerkev, lahko dobi tudi islamska skupnost in v teh nekih praktičnih vidikih smo popolnoma na isti ravni. Mogoče so tu tudi neka odstopanja, ki se v praktičnosti kažejo. Zavedati se moramo, da ima katoliška cerkev zgodovinsko utemeljitev v Sloveniji in to ji daje dosti večjo prednost v vsem ampak načeloma kakšnih večjih odstopanj ne beležimo. Pojavljajo se, vendar ne s strani verskih dostojanstvenikov. To je predvsem s strani uradnikov, ki zadeve ne razumejo dovolj dobro in postavljajo pripadnike ene skupnosti na eno stran, druge na drugo stran. Na primer, skrb za naša bolnike v bolnišnicah, zaporih. Katoliška in evangeličanska cerkev imata to zelo dobro urejeno in ko imajo težave, država za to tudi poskrbi. Vendar to tudi ni težava katoliške cerkve in tudi ne evangeličanske ampak je problem s strani države oziroma uradnikov, ki želijo oziroma ne želijo postaviti vse verske skupnosti postaviti na isto raven.

3. Koliko članov ima islamska skupnost?

Ela: Po zadnjem popisu iz leta 2002, se je za Bošnjake, in takrat se je pojavljalo musliman z veliko začetnico, se je opredelilo 48.000 ljudi. Glede na to, da je od leta 2002 preteklo že 14 let, kar je že dolga doba, tako da tega podatka ne

moramo šteti za točnega. Po našem mnenju in naših evidencah bi bilo v Sloveniji od 80.000-100.000.

4. Lahko poveste kaj o lokalnih odborih?

Ela: delujejo v različnih slovenskih mestih. Ne merimo samo po tem, koliko je muslimanov prisotnih v tem mestu, ampak seveda tudi če se izkaže interes, ne glede koliko je vernikov skušamo organizirat versko življenje v tem področju. Vsi odbori imajo svoje prostore, kjer se opravljajo verski obredi.

5. Ali molitev v prostorih namenjenih za verske obrede predstavlja problem?

Ela: Ne. Problem je v prostorski stiski, ker velikokrat pokajo po šivih. Tudi zaradi drugih okoliščin, ki se ponujajo v delovanju verskega življenja, izobraževanje, in drugi praktični verski vidiki, ki so. Tega ta objekt, ki ga imamo sedaj ne izpolnjuje. Potem je tudi ustavni vidik, človeške pravice in podobno, da imajo vse verske skupnosti pravico do svojega verskega objekta. Nimamo pa nikakršnega interesa, da bi imeli v vseh mestih verski objekt, kot nastaja sedaj v Ljubljani. Čeprav bi se, na primer v Mariboru ali Velenju tudi dalo, saj je velika koncentracija vernikov in počasi se tudi ti lokalni odbori srečujejo z enakimi težavami. Gre pa tudi za osebno notranje zadovoljstvo, moliti v takem objektu, kot je džamija, ki je popolnoma drugačen, kot pa če to opravite v mali sobici.

6. Se ljudje dosti udeležujejo molitev?

Ela: Ja, se. Vendar pa je temo življenja tak, da se velika večina ne udeležuje petdnevnih molitev, čeprav se po vseh lokalnih odborih izvaja. V prostoru, ki se izvaja molitev, je imam prisoten v tem prostoru in se lahko opravi skupna molitev. Največ seveda pa je prisotnih ob petkih. Takrat se pokaže prava številka koliko je dejansko prisotnih. Čeprav mislim, da tudi tisti, ki so malo omajani v svojem verskem prakticiranju določenih dolžnosti, jih lahko tudi že ena mala malenkost lahko odvrne, da ne grejo. Leta je bilo, da nimajo prostora za molit. Tisti, ki se zavedajo pomena petkove molitve, pridejo ne glede na to, kje se izvaja. Tako da mi pričakujemo, da ko bomo imeli džamijo, da se bo to število povečalo. Na petkovi molitvi imamo zdaj približno tisoč ljudi. Vendar to

so samo tisti, ki so vztrajni. Kaj je zdaj s tistimi, ki bodo v džamijo samo malo zaradi »firbca« prišli, pa bodo s časoma videli da je to v redu in se bo nekaj spremenilo v njihovem razmišljanju, kot pa tistih, ki so prepričani, da jim ni potrebno priti, ker nimajo nikjer opraviti svoje molitve oz. so prostori neprimerni ali kar koli drugega. Tako da jaz mislim, da bomo lahko računali celo do dva tisoč ljudi.

7. Katere starostne skupine so najbolj prisotne pri molitvah?

Ela: Zelo različno. Seveda so pri nas prisotni tudi mladi, izobraženi ampak moramo računati, da tudi njihov način in tempo življenja je popolnoma različen od tistih starejših generacij, ki imajo drugačno delovnik, nekateri so tudi že v pokoju. Iz pogovora z mladimi, si jih veliko vzame pavzo na delovnem mestu ob petkih, da namesto kosila pride na molitev. Nekateri te možnosti nimajo, zato so tudi opravičeni, da ne pridejo. Tako da je ta struktura zelo raznolika. Procentualno je težko govoriti, vendar lahko rečem, da so zastopane vse starostne skupine. Med počitnicam seveda lahko vidite tudi otroke.

8. Ali delodajalci dovoljujejo vašim vernikom opravljati molitev med delovnim časom?

Ela: Vse je odvisno od delodajalca. Poznamo tiste, ki niso videli v tem nobenega problema, samo v primeru, da ne trpi delo, da je delo opravljeno, kar je seveda čisto korektno. Po drugi strani pa poznamo delodajalce, ki tega ne dovolijo. Mi svojim vernikom svetujemo, da so pri teh zadevah prilagodljivi. Če imajo možnost petkratne molitve, če jim to delodajalec omogoča in da s tem nebi nobenega ovirali, tudi svoje delo, naj to priložnost izkoristijo. V kolikor pa ne. Pa to tudi ni velika tragedija. Vse te molitve je možno opraviti, ko pridemo domov, tako da ni potrebno delati iz muhe slona. Tudi mi sami, na skupnosti, zaradi samega dela velikokrat ne uspemo priti na skupno molitev, pa jo kasneje opravimo sami.

9. Pa se zgodi, da se nekateri odločajo za službo, na podlagi tega, da delodajalec nudi verniku možnost petkratne molitve?

Ela: To je njihova izbira, sama pa sem mnenja da to ni odločilni kriterij. Vendarle se lahko prilagodimo na drugačne načine. Sama ne poznam nobenega primera, verjetno pa bi se našel kakšen. To prihaja predvsem pri mlajših generacijah, ki so bolj izobraženi, bolj široko gledani in se znajo boriti za svoje pravice. Od starejših, ki so bili ekonomski migrantih v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih je težko pričakovati. Lahko se kje kdo najde, ki bi bil pripravljen boriti se za to.

10. Se je v Sloveniji težko posvetiti molitvi in duhovni obnovi v mesecu Ramadanu in resnično moliti petkrat na dan?

Ela: Izmed petih praktičnih dolžnosti v islamu je petkratna molitev še najtežja. Potrebna je vztrajnost. V krogu, v katerem se gibam jaz, je petkratna molitev del življenja. Velika večina muslimanov, ki živi v Sloveniji in nima stika s skupnostjo, težko prakticirajo to. Prej bodo prakticirali mesec posta, kot pa molitev. Je pa uresničljivo. Vernik v tem mesecu nikogar z ničemer ne moti.

11. Veliko muslimanov v Sloveniji prakticira mesec posta?

Ela: Post ni tako viden. Če ti na primer nekdo v tistem času ponudi kavo, jo lahko zavrneš, češ da ti ne paše. Ni potrebno da ljudem razlagaš, da se postiš. Velika večina muslimanov to prakticira. Že nekaj let prijaha post v poletnem obdobju, tudi letos bo junija, zato tudi mi in mufti opozarjamo tiste, ki imajo težko fizično delo, ki ne zmorejo, niso dolžni. Vse dni, ki izpustimo, se lahko nadoknadijo. Največkrat se nadoknadijo v zimskem obdobju. Večinoma naših vernikov dela na gradbišču, kjer so poleti visoke temperature in delajo naporno fizično delo. In v teh primerih niso dolžni se postiti. Vsako leto se pojavljajo fascinantne zgodbe, da tudi rudarji vztrajajo in se postijo. Organizirajo si skupno večerjo v rudniku. Ljudje so pri tem kar vztrajni.

12. Kako je z opravljanjem hadža³³ v Sloveniji?

Ela: Večina vernikov se odloči za obisk Meke izven obdobja hadža, ker je bistveno manj gneče. Vsako leto imamo skupino ljudi, ki se odloči za romanje v Meko. Organizira jo Islamska skupnost že nekaj let, vsako leto. Včasih jih je

³³ Versko romanje

deset, včasih dvajset, zelo različno. V zadnjih letih opazamo, da se tudi čedalje več mladih odloča. To je bilo neko staro nepisano pravilo, da greš na romanje, ko si starejši. Kar je pa popolnoma nepraktično. Romanje naj bi pustilo na tebi duhovni pečat in romanje je zelo velik fizični napor in kot starejši to težko opraviš. Treba je veliko prehoditi in že sama gneča povzroča to, da moraš veliko stat in čakati. Ko si pa mlajši pa je to lažje. Okrog petdeset let nazaj pa kot mlad nisi šel na romanje. Verjamemo, da v kolikor pravilno opraviš Hadž, se vrneš iz Meke čist od greha pomeni lahko tudi simbolično nek nov začetek. Mogoče so tudi zaradi tega milili, da je bolje iti kot starejši. Na romanju se ostane dvajset dni in sam protokol zahteva ceno 3.000 evrov, kar sploh ni tako zelo drago, če gledamo na eno osebo. Mnogim je romanje postalo dostopno, kar včasih ni bilo.

13. Je romanje organizirano ali lahko odidejo sami?

Ela: v bistvu na romanje sploh ne morate iti sami. Morate iti organizirano, ker je tako postopek, ker želijo vedeti, kdo prihaja, pod katerimi organizacijami in podobno. Sami organiziramo srečanje hadžijev³⁴, da se poslovimo od njih in jim zaželimo srečno pot.

14. Kako imate urejena pokopališča za vaše vernike?

Ela: Pokopališča so urejena v Mariboru, en del tudi na Jesenicah. Tukaj govorimo o ločenih parcelah, se pravi da so muslimani na enem delu, da so pravilno obrnjeni. To je tisto, kar se lahko doseže znotraj predpisov in zakonov. Velika večina ljudi, ki tukaj živi, se odloča, da se ne pokoplje v Sloveniji. Da se pokoplje v Bosni, Makedoniji, Albaniji. To je sedaj že vse tako blizu, da ni več misija nemogoče. S tem zadovoljijo vse te predpise, ki se zahtevajo. Nihče jih ne bo šel odkopavati, če ne bo noben skrbel za grob. Velika velika večina se odloča za to. V Ljubljani tega vprašanja še nimamo rešenega. Tako da smo pomešani, se pokopljemo tudi v krsti, po celi Sloveniji, v Bosni pa se na tabutu. Tukaj sam zakon tega ne dovoljuje. V Ljubljani smo že velikokrat poizkusili, pa smo bili neuspešni pri tem.

³⁴ Romarji v Meko

15. Dajejo muslimani v Sloveniji zakat?

Ela: Tukaj pa smo vsi skupaj še najbolj slabi. Če bi vsi izvrševali to dolžnost, revščine nebi bilo. To je dajanje določenega procenta bogastva, ki si ga ustvarimo. Največkrat je to v denarnih sredstvih. Postavi se neka zgornja meja, kateri je to znesek. Lansko leto je bilo 1.600 evrov. V kolikor zaslužimo toliko na mesec in več, ki nam stojijo eno leto, smo dolžni dati 2,5% zakata. Največkrat to mi priporočamo, da se daje v Islamsko skupnost, države, v kateri živi. To se daje v skupno blagajno, katere so že obstajale v prvih stoletjih islama. Iz teh blagajn so lahko uporabljali sredstva revni ljudje, obubožani, danes so to izobraževalne institucije, šole, štipendije,... vendar še vedno ne dajemo vsi dovolj. Lahko se daje tudi zlato, pridelek, karkoli. O tem se posvetujejo s svojimi imami.

16. Kako praznujete ramazanski bajram? (čim bolj podroben opis, hrana, obisk prijateljev,..)

Ela: Ramazanski bajram in kurban bajram sta dva največja praznika pri muslimanih. Ramazanski bajram je predvsem družinski pa tudi osebni praznik. Veselimo se, da smo uspeli premagati sami sebe, svoje zahteve, želje ipd., katere izpolnjujemo vsakodnevno. V času posta se veliko vsakodnevnih stvari vzdržimo in bolj poglobljeno razmišljamo o Bogu, obstoju sveta, sočloveku, sebi ... Zato konec posta predstavlja pri vsakem posamezniku, ki se je iskreno postil tekom celega meseca, osebno zmago. Velikokrat izpostavim, da je ramazan na določen način renesansa vsakega posameznika in vrednote, ki jih obnovimo tekom meseca posta naj bi se zadržale tudi po končanem postu.

Veliko vernikov bajram praznuje v krogu svoje družine. Mame pripravljajo znamenita bajramska kosila s tradicionalnimi jedmi. Najbolj znano je, da se pri obeh bajramih pripravlja tradicionalna orehova baklava. Obdarujejo se otroci, posebej tisti, ki so se trudili postiti tekom meseca ramazana. Vsekakor se obdarujejo tudi drugi člani družine. Ramazanski bajram traja tri dni in preživimo ga v krogu družine in prijateljev.

Veliko slovenskih muslimanov bajram praznuje tudi v krogu svojih sosedov in sodelavcev tako, da vsak bajram ima tudi medkulturno noto, ki je v današnjem času zelo potrebna.

17. Kako praznujete pri vas kurban bajram?

Ela: Kurban bajram je povezan z obdobjem, ko v Mekki poteka romanje. Ta dan je bolj pomemben in poseben za vse tiste, ki se takrat nahajajo v Mekki na romanju vsi ostali, ki ostanejo doma se zgodaj zjutraj odpravijo na bajramsko molitev in štiridnevni bajram preživijo v krogu družine.

V muslimanski kulturi hadž sega v obdobje poslanca Ibrahima (Abrahama), a.s., ki je pozival ljudi, da častijo Kabo v Meki. Na hadžu so vsi verniki oblečeni v bela oblačila (ihrame), ki pred Bogom predstavljajo enotnost in enakost vseh ljudi. Ljudje se lahko razlikujejo le po dobrih delih in stopnji zavesti o Bogu. Romarji častijo Boga s kroženjem okoli črne kocke, Kabe, ki simbolno predstavlja Božjo hišo in je simbol monoteizma. Prav tako v obred hadža spadajo tudi drugi obredi.

18. Kako praznujete lejletul kadr?

Ela: Lejletu-l-kadr je blagoslovljena noč, ki nastopi 27. dan meseca ramazana. Za to noč je značilno, da je v njej začeto Razodetje Kur'ana na gori Hira v bližini Mekke. Kur'an jo opisuje kot noč, ki je boljša od tisoče mesecev zato verniki to noč preživijo v molitvi, saj verjamemo, da naše priprošnje vplivajo na usodo, ki sledi v naslednjem letu.

19. Kako praznujete mevlud ter kako poteka recitiranje mevlud besedil?

Ela: Ko govorimo o mevludu govorimo o mevludu kot besedilu (hvalospev ob rojstnem dnevu poslanca Muhammeda, a.s. (naj bo mir z njim) in o mevludu kot svečanosti, ob kateri se ljudje zberejo in melodično recitirajo določene odlomke mevluda. Dobeseden prevod besede mevlud je "rojstvo". Tradicija obeleževanja mevluda se veže na bogato dediščino islamskih narodov, posebej pa osmanskih Turkov, s katerimi so Bošnjaki tovrsten obred delili kar nekaj stoletij. Glede na to da so Bošnjaki recitiranje mevluda prevzeli od Turkov, so ga dolga leta na področju Bosne tudi recitali v turškem jeziku, čeprav ga niso govorili. Tudi danes se neguje recitiranje mevluda v določenih krajih v turškem jeziku. Mevludske svečanosti so globoko ukoreninjene v tradiciji Bošnjakov in tako je mevlud organiziran ob različnih priložnostih. Mevlud ob 12. rebiu-l-evvelu

(rojstnem dnevu poslanca Muhammeda, a.s.) je potekal v glavnih džamijah v mestih in je poimenovan kot "carski mevlud". Sledili so mevludi tudi v drugih džamijah in mevludi, organizirani v hišah. Bošnjaki so tako prirejali mevlud ob vselitvi v novo hišo, ob poroki otrok, ob rojstvu otroka, smrti in ob drugih ključnih momentih vsakega posameznika. Praksa obeleževanja mevluda ob radostnih in prelomnih dogodkih v osebnem življenju se je zadržala do danes in se prakticira tudi pri slovenskih muslimanih.

20. Kako praznujete lejletul midraž, lejletul berat in lejletul regaib?

Ela: Vse našteje noči so blagoslovljene in imajo v ozadju določen zgodovinsko-verski dogodek katerega se ob tej priložnosti spomnimo. Predvsem blagoslovljene noči preživimo v molitvi.

21. Kako praznujete hidžretsko muslimansko novo leto?

Ela: Hidžretsko leto je lunarno leto, saj se računa na osnovi luninih men (faz). Mesec traja od mene do mene. Hidžretsko leto je za enajst dni krajše od leta po gregorijanskem koledarju. Tako je datum obeležitve hidžretskega leta vsako leto drugačen oziroma se pomika za deset dni nazaj. Tako je tudi z vsemi drugimi muslimanskimi prazniki (bajrami, začetkom meseca ramazana in drugimi pomembnimi dogodki). Hidžretski koledar je v mnogih državah službeni koledar, posebej v Savdski Arabiji. Ostali čas računamo po gregorijanskem koledarju, a za verske potrebe uporabljamo hidžretski koledar.

Hidžra predstavlja tudi selitev poslanca Muhammeda, a.s., iz Mekke v Medino vendar ne predstavlja navadne selitve iz enega mesta v drugo, saj so v ozadju bili še mnogi razlogi in okoliščine, ki so prispevali k selitvi v novo okolje. Verniki so v Mekki pustili vse materialne dobrine in sledili duhovne vrednote, ki so jih motivirale za preselitev v Medino. S preselitvijo v Medino muslimani začenjajo računati čas. Poleg računanja časa preselitev pomeni tudi nov začetek za muslimane. V Medini so lažje prakticirali vero kot v Mekki. Tudi Kur'anski stavki (ajeti), ki so bili razodeti v Medini, razlagajo verske predpise za razliko od stavkov, ki so bili razodeti v Mekki in govorijo izključno o verovanju.

Ob praznovanju hidžretskega novega leta se spomnimo na dogodke, ki so v ozadju, obdarujemo otroke ter družini, prijateljem in znancem zaželimmo vse dobro v naslednjem letu.

22. Kje poteka obredno čiščenje vernika po njegovi smrti, v Sloveniji?

Ela: Obredno čiščenje umrlega poteka v prostorih lokalnega pokopališča.

23. Kako poteka pokop muslimanskega pokojnika v Sloveniji? In kje?

Ela: Velika večina vernikov se ne odloča za pokop v Sloveniji in jih družina pokoplje v domačem mestu v BiH, Makedoniji, Albaniji ... V kolikor pa pokop poteka v Sloveniji potem poteka po določenih pravilih, ki veljajo za pokop pokojnika.

24. Koliko muslimanov na leto pokopljejo v Sloveniji?

Ela: Tega podatka nimam.

25. Koliko stane islamski pokop?

Ela: Tudi ta podatek mi ni znan.

26. V čem se razlikuje pokop v Sloveniji od tradicionalnega?

Ela: Verski pokop, ki se npr. izvaja v Bosni, se od pokopa v Sloveniji razlikuje predvsem po tem, da se pokojnika ne pokoplje v krsti ampak na tabutu. Tabut je ravna podloga na katero se položi, v bele rjuhe zaviti pokojnik, spusti se ga v grob in preden se grob zakoplje s preostalo zemljo, se po dolžni groba v poševni legi, preko pokojnika, položijo deske na katere pade preostala zemlja. V Sloveniji se pokojnik zavije v bele rjuhe vendar se ga položi v krsto. V Bosni se grob pripravi tako, da je pokojnik obrnjen v smeri kible oz. proti Mekki. To v Sloveniji v večini mest ni možno, saj razen Jesenic in Maribora, ostala mesta nimajo ustreznega pokopališča.

INTERVJU Z GOSPO EDINO

1. Vsak dan prakticirate petkratno molitev?

EDINA: Ah, seveda da ne. Ne spomnim se, kdaj bi nazadnje molila čez dan.

2. Poznate tiste, ki vsak dan molijo?

EDINA: So nekateri. To, da bi vsak dan molili, ne vem. Poznam pa nekatere, ki vsake toliko časa čez dan molijo. Vendar teh ne poznam veliko. Ne vem, da bi kdo molil vsak dan, petkrat na dan. Je pa to tudi taka stvar, da je ne zveš, če točno ne vprašaš. Si pa upam trditi, da večina muslimanov, ki jih poznam, ne moli čisto vsak dan. Pa se mi zdi, da ni tako samo pri mojih prijateljih ampak pri večini muslimanov, ki živijo v Sloveniji.

3. Kaj pa petkova molitev? Se je vaš mož udeležuje?

EDINA: Ja občasno, če ima čas. Mogoče enkrat ali dvakrat na mesec. Odvisno, če ima čas.

4. Ste v Bosni, predno ste se pred desetimi leti preselili v Slovenijo, bolj prakticirali molitev?

EDINA: Ne. Še predno smo se preselili v slovenijo, se nismo kaj dosti udeleževali molitev. Tudi v Bosni nismo kaj dosti prakticirali tega. Res da je bilo tam drugače, ker te že celotna skupnost potegne s sabo ampak jaz ne vidim v tem razloga. Saj je isto, kot pri slovenskih kristjanih. Rečeš, da si kristjan, vendar nisi vsak dan pri maši. Mene niso doma vzgojili v tem, da bi to mogla vsak dan moliti, pa tudi če bi me, nebi. Malo se mi tudi zdi, ne neumno ampak preveč. Sploh za današnji čas. Meni enostavno nebi zneslo, da bi se držala vseh dolžnosti, ki jih predpisuje islam, pa še zraven služila denar. Samo od moškeve plače pa tudi ne moremo živeti.

5. Se v mesecu ramadan držite posta?

EDINA: (smeh) Vsako leto si rečem, da bom to leto zdržala celotni mesec, pa vedno obupam. Držim se prvih par dni. Vsaj hrane. Problem je pri pijači. Ko si

žejen, greš nagonsko nekaj spiti in pozabiš, da ne smeš. Ko mi nekdo ponudi kavo, jo z veseljem sprejmem. Šele ko naredim prvi požirek se spomnim, da je post in da nebi smela. Ampak jo spijem do konca, ker sem se tako ali tako že pregrešila. Pri hrani zdržim dlje časa. Je pa problem pri meni to, da sem čistilka, kar pomeni, da morem fizično delati in primanjkovanje hrane predstavlja problem. Ljudje me plačajo in jih jaz ne morem razočarati s svojim površnim delom, ker me post utruji. Bi bilo pa fino, če bi se držala posta. Tako bi vsaj malo shujšala (smeh).

6. Se v tem času kaj bolje posvetite molitvi?

EDINA: Moj mož se, jaz in otroci pa ne.

7. Jeste halal hrano?

EDINA: Jemo vse, razen svinjine.

8. Kaj pa pitje alkohola?

EDINA: Z možem ne pijeva alkohola. Otroka pa. Vendar sta zdaj počasi ven iz pubertetnega obdobja, tako da ju tudi to počasi mineva.

9. Kako izgledajo vaša praznična kosila? Gledate na to, da ima prehrabeni izdelek oznako halal?

EDINA: Perutnina Ptuj proizvaja halal hrano, drugače pa prinesemo nekaj mesa iz Bosne.

10. Odidete v Bosno v času bajrama?

EDINA: Ja, vedno. Tukaj nimamo nobenih sorodnikov in ramazanski bajram in kurbanbajram je potrebno praznovati v krogu svoje družine in sorodnikov.

11. Kako poteka pri vas doma praznovanje bajrama?

EDINA: Moški odidejo v mošejo molit, ženske pa medtem pripravimo doma kosilo. Pri nas imamo po navadi sarme, burek in kaj podobnega, ne smejo pa manjkati baklave. Po kosilu hodijo moški od hiše do hiše, me pa ostanemo doma

in jih gostimo. Obdarujemo tudi otroke, pri nas dobijo kar oblačila.

12. Kako pa kurban bajram?

EDINA: Isto kot ramadanski bajram, samo da takrat za kosilo zakoljejo oziroma pripravimo kurban, ki je moško jagnje.

13. Ste že bili kdaj na hadžu?

EDINA: Ne. Je predrago in predolgo traja. Ne morem vzeti toliko dopusta na enkrat.

